

દિવ્ય જીવન

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦/-

ફેબ્રુઆરી
૨૦૦૮

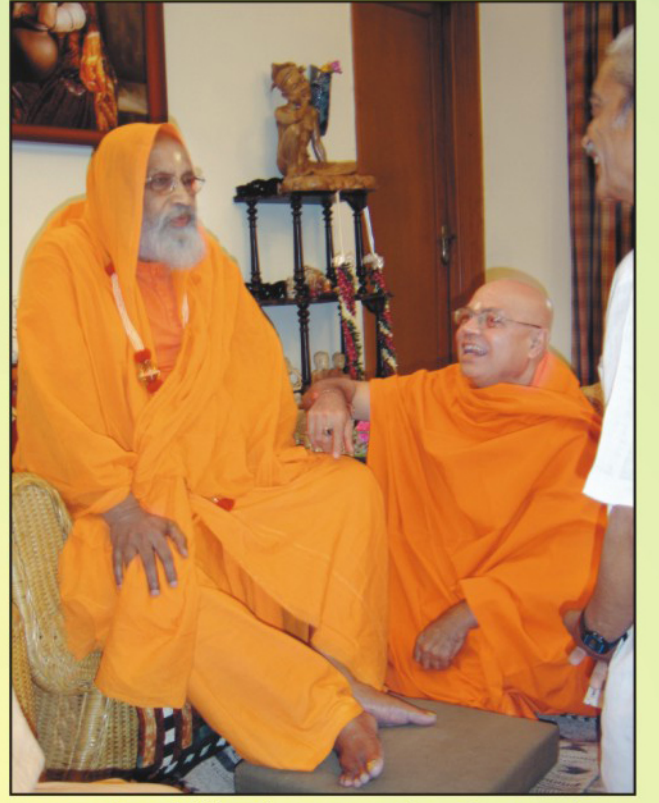
તમારું સ્વરૂપ

આત્મા એ તમારું અંદરનું સ્વરૂપ છે. જે તમે તમારી શોધમાં ગંભીર હશો, જે તમે તમારી ઇન્દ્રિયોને બાહ્ય વિષયોમાંથી પાછી ખેંચશો અને હૃદયના ઊંડાણના એકાંતમાં ડૂબકી મારશો તો તે તમારાથી તદ્દન નજીક છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

પૂજ્યશ્રી મોરારબાપુ - ખેરાળુ, મકરસંક્રાંતિ ૧૫-૧-૨૦૦૮

અડસઠતીરથ સંતોને ચરણે - પૂજ્યપાદ શ્રી દયાનંદ સરસ્વતીજી
અમદાવાદ ૧૦-૧-૨૦૦૮

લાઈફ ઈન્સ્યોરન્સ એજન્ટ્સ એસોસિયેશન, થાણે-મુલંડ (મુંબઈ)
૧૪મી વાર્ષિક પરિષદનું ઉદ્ઘાટન દીપપ્રજ્વલન, પૂજ્ય સ્વામીજી
તેમને જમણે L.I.C.ના મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર શ્રી મેથ્યુ થોમસ અને
ઈતર અધિકારીગણ

દિવ્ય જીવન સંઘ, ભરૂચ, શિવાનંદ હોસ્પિટલમાં કોન્ફરન્સ હોલ,
વાચનાલય, યોગ મ્યુઝિયમ તથા I.C.C. સાધનોનો
ઉદ્ઘાટન પ્રસંગ ૬-૧-૨૦૦૮

પૂજ્યશ્રી સ્વામી ગુરુકૃપાનંદજી મહારાજશ્રીને
ત્યાં વાર્ષિક સત્સંગ, રામનગર ડેપો,
દિવ્ય જીવન સંઘ, ખેડબ્રહ્મા,
કડિયાદરા ૧૫-૧-૨૦૦૮

શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત દિવ્ય જીવન

વર્ષ : ૫

અંક : ૨

ફેબ્રુઆરી-૨૦૦૮

સંસ્થાપક અને આદ્યતંત્રી :
બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી યાજ્ઞવલ્ક્યાનંદજી
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યયુજી)
સંપાદક મંડળ :
શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી
ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
ડૉ. હરીશ દ્વિવેદી

લેખ મોકલવાનું સરનામું :
તંત્રીશ્રી : ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
૪, વિશ્વભારતી સોસાયટી,
નવરંગપુરા ટેલિફોન ટાવર પાસે,
એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬
ફોન : ૨૬૪૦૮૪૦૬

મુખ્ય કાર્યાલય :
'દિવ્ય જીવન' માસિક, તેનું લવાજમ :
સ્વામી ચિદાનંદ સર્વજીવસેવાનિધિ
ઈતર પત્રવ્યવહાર અને મહામંત્રીનું કાર્યાલય :
ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ
શિવાનંદ આશ્રમ,
જોધપુર ટેકરી, શિવાનંદ માર્ગ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪
ટેલિફેક્સ : ૨૬૮૬૨૩૪૫

E-mail :
sivananda_ashram@yahoo.com
Website : <http://www.divyajivan.org>

લવાજમ

ભારતમાં
વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦૦/-
(૧૫ વર્ષ માટે)
પેટ્રન લવાજમ : રૂ. ૨૫૦૦/-
છૂટક નકલ : રૂ. ૧૦/-
વિદેશ માટે :
વાર્ષિક \$ 12 અથવા £8 (એર મેઈલ)
પેટ્રન \$ 250 અથવા £160 (એર મેઈલ)
ફેક્સ ડ્રાફ્ટ (અમદાવાદ) દ્વારા

ૐ

લાભસ્તેષાં જયસ્તેષાં કૃતસ્તેષાં પરાજયઃ ।
વેષાં હૃદિસ્થો ભગવાન્ મઙ્ગલાયતનં હરિઃ ॥ ૧ ॥

સચ્ચિદાનન્દરૂપાય જગદ્ગુરહેતવે ।
સદોદિતાય પૂર્ણાય નમોઽનન્તાય વિષ્ણવે ॥ ૨ ॥

યસ્ય સ્મૃત્યા ચ નામોકત્યા તપોયજ્ઞક્રિયાદિષુ ।
ન્યૂનં સંપૂર્ણતાં યાતિ સદ્યો વન્દે તમચ્યુતમ્ ॥ ૩ ॥

‘જેમના હૃદયમાં સર્વ મંગલોનું સ્થાન ભગવાન હરિ વસે છે, તેમને લાભ છે, તેમનો જય છે, તેમનો પરાજય ક્યાંથી ?’

‘સત્-ચિત્-આનંદસ્વરૂપ, જગતરૂપી અંકુરના કારણ, સદા ઉદય પામેલા, પૂર્ણ અને અનંત એવા વિષ્ણુને નમસ્કાર.’

‘જેમના સ્મરણ અને નામોચ્ચારમાત્રથી તપ, યજ્ઞ, આદિ શુભ કાર્યોમાં જે ન્યૂનતા આવી હોય, તે સંપૂર્ણતાને પામે છે, એવા વિષ્ણુને હું શીઘ્ર વંદન કરું છું.’

શિવાનંદ વાણી

આજકાલ વેદાન્તીની ફેશન બની ગઈ છે કારણ કે તેને બધા પ્રકારની જવાબદારીઓ, ધાર્મિક વિધિઓ, વર્ણાશ્રમનાં નિયંત્રણો છોડી દઈ ખાઓ-પીઓ-મજા કરો, આળસ અને જડતાવાળું જીવન અનુકૂળ થઈ જાય છે. પોપટની માફક ‘સોડહમ્, અહં બ્રહ્માસ્મિ (હું તે બ્રહ્મ છું)’ કહેવું ઘણું સરળ છે, પણ વેદાંતના જુસ્સામાં જીવવું, બ્રહ્મ-ચૈતન્ય સાથે ઐક્ય અનુભવવું, વાસ્તવમાં તે બ્રહ્મ જ બની જવું અને બ્રહ્મિક આનંદ, સુખ અને શાંતિનું વિકિરણ કરવું એ મુશ્કેલ વાત છે. ‘સોડહમ્’નો જપ કરતી વખતે જો કોઈ બીજો માણસ કઠોર શબ્દ બોલી જાય અને તેની સાથે લડવા લાગે ત્યારે આ મન સરળતાથી વ્યગ્ર બની જાય તો જપનો કંઈ જ અર્થ નથી. તે કેવળ દંભ છે. વેદાંત એ માત્ર ખ્યાલ કે અંધશ્રદ્ધા પર આધારિત સિદ્ધાંત નથી, તે તો બ્રહ્મ કે સત્યમાં નિરંતર વહેતો વાસ્તવિક આનંદ છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

પ્રકાશક-મુદ્રક : શ્રી સુમંતરાય સી. દેસાઈ વતી માસિક ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ દ્વારા પ્રિન્ટ વિઝન પ્રા. લિ., પ્રિન્ટ વિઝન હાઉસ, આંબાવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬ પ્રેસ ખાતે છપાવી શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરા, સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫થી પ્રકાશિત કર્યું.

અનુક્રમ

૧. શ્લોક ૧
૨. અનુક્રમ, તહેવાર સૂચિ ૨
૩. સંપાદકીય	સંપાદક ૩
૪. શુભ સંદેશ	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી ૪
૫. ભક્તિયોગ-૧	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી ૬
૬. તપ	શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી ૮
૭. આચારંગ સૂત્ર .	આચાર્ય વિજયરત્નસુંદરસૂરિજી ૧૦
૮. મનાયે શ્લોક - મનોબોધ	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી ૧૧
૯. દૈવી શક્તિનું અવતરણ	શ્રી યોગેશ્વરજી ૧૩
૧૦. એકાગ્રતા અને ધ્યાન	શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરાનંદજી ૧૪
૧૧. યોગ એ જ જીવન (૬)	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી ૧૭
૧૨. ઉપનિષદ-યાત્રા	શ્રી ગુણવંતભાઈ શાહ ૨૦
૧૩. સદ્વાણી	શ્રી શ્રી મા આનંદમયી ૨૩
૧૪. બે દષ્ટાંતો	શ્રી સુરેશ દલાલ ૨૪
૧૫. શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુ-જીવન પ્રસંગો	શ્રી કનૈયાલાલ મ. પંડ્યા ૨૬
૧૭. ઊઠ જાગ મુસાફર ભોર ભઈ ડૉ. હરીશ દિવેદી ૨૮
૧૮. વૃત્તાંત ૩૦

તહેવાર સૂચિ

ફેબ્રુઆરી, ૨૦૦૮

તા.	તિથિ (પોષ વદ)
૨	૧૧ એકાદશી
૪	૧૨ પ્રદોષપૂજા
૬/૭	૩૦ અમાવાસ્યા
૧૧	૫ વસંતપંચમી
૧૩	૭ રથસપ્તમી
૧૪	૮ શ્રી ભીષ્મઅષ્ટમી
૧૫	૯ મધ્વનવમી
(મહા સુદ)	
૧૭	૧૧ એકાદશી
૧૮	૧૨ પ્રદોષપૂજા
૨૦/૨૧	૧૫ પૂર્ણિમા

● ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીનો ધડંગયોગ ●

● સેવા ● પ્રેમ ● દાન ● પવિત્રતા ● ધ્યાન ● સાક્ષાત્કાર

ધ્યાનનો મહિમા

ધ્યાનની મદદ વિના તમે આત્માનું જ્ઞાન મેળવી શકતા નથી, મનની જાળોમાંથી મુક્ત થઈ શકતા નથી અને અમરત્વ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. જો તમે ધ્યાનનો અભ્યાસ નહિ કરો તો તમારી અંદર રહેલી પરમભવ્યતા અને અવિનાશી આત્માની મહાનતા તમારાથી છુપાયેલી જ રહેશે. સતત ધ્યાન દ્વારા આત્માને ઢાંકતા પાંચ કોશોના પડદાને ચીરી નાખો અને પછી જ જીવનના અંતિમ સૌંદર્યને પ્રાપ્ત કરો.

- સ્વામી શિવાનંદ

“અનુરોધ-અભિલાષા” ગ્રાહકોને :

- રવાનગી સરળતા માટે આપનું પત્રવ્યવહારનું સરનામું પિનકોડ સાથે સંપૂર્ણ હોય તે ઈચ્છનીય છે.
- આપનો ગ્રાહક નંબર નોંધી લેવા વિનંતી છે, જેથી અંકની પ્રાપ્તિ સંબંધી કોઈ પણ પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા ગ્રાહક નંબરનો ઉલ્લેખ વહીવટી સરળતા સર્જી શકે છે.
- સામાન્યતઃ દર માસની પાંચમી તારીખે અંક પ્રસિદ્ધ થયા બાદ તેની રવાનગીનું કામ શરૂ થાય છે. છતાં કોઈ ખાસ કારણોસર પ્રકાશનની નિર્ધારિત તારીખના ૧૦ દિવસ વીત્યે પણ જો આપને અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા બાદ વહીવટી કાર્યાલયને જણાવવું. સિલકમાં હશે તો બીજો અંક મોકલાશે.
- ‘દિવ્ય જીવન’ની સામગ્રી આપને ગમી હશે. તેથી હવે આપનાં પરિચિત વર્તુળોમાં પણ તેની રસલ્હાણ થાય અને ગ્રાહકવૃદ્ધિમાં આપનો નક્કર સહયોગ અમને મળતો રહે તેવી અભિલાષા છે.
- અમદાવાદ સિવાયના ગ્રાહકોએ પોતાનું લવાજમ ડ્રાફ્ટ અગર મનીઓર્ડરથી જ મોકલવું.

દિવ્ય સ્ફુલિંગ

દિવ્ય નામ : ભગવાનનું નામ એ સર્વથી મોટો ખજાનો છે. દિવ્ય નામરૂપી ધન ભેગું કરો. જ્યારે તમે ભગવાનનું નામ લો છો, ત્યારે ભગવાનનો જ વિચાર કરો. મનને ભટકવા ન દો. જે મંત્રનો જપ કરો તે ગુરુએ દીક્ષિત કરેલો હોવો જોઈએ. જપ, કીર્તન અને નામસ્મરણ તમારા હૃદયમાં પ્રભુપ્રેમનો દીવો પ્રકટાવશે.

- સ્વામી ચિદાનંદ

સંપાદકીય

પ્રયાગ સંગમતટે માઘસ્નાન અને કલ્પવાસ માટે લાખો શ્રદ્ધાળુઓ તંબુ તાણીને આવી વસ્યા છે. ફેબ્રુઆરીની અગિયાર તારીખે વસંતપંચમી અને તે પૂર્વે સાત તારીખે મૌની અમાવસ્યા-સૂર્યગ્રહણના પુણ્યકાળે અને છેલ્લે ૨૧મી ફેબ્રુઆરીના રોજ માઘી પૂર્ણિમા-ખગ્રાસ ગ્રહણના પર્વે એકથી દોઢ કરોડ લોકો સંગમના પવિત્ર જળમાં અવગાહન કરશે. હરિદ્વારની હર કી પૈરી ગંગાતટે, ઉજ્જૈનમાં ક્ષીપ્રાતટે, નાસીકમાં ગોમતીતટે તથા ગંગાસાગર ખાતે પણ લાખો લોકો આ પુણ્યકાળમાં જપ, ધ્યાન, પ્રાર્થના, દાન ઇત્યાદિ કરીને આત્મસંતોષ પ્રાપ્ત કરશે.

ફેબ્રુઆરીની આઠમી તારીખે મહા નવરાત્રીનો મંગળ પ્રારંભ થશે. મહા, ચૈત્ર, અષાઢ અને આશ્વિનના પ્રથમ નવ દિવસ શ્રીવિદ્યા અને ઈશ્વરનાં માતૃસ્વરૂપની ઉપાસના, શક્તિ-ઉપાસનાના પવિત્ર દિવસો કહેવાય છે. વસંતપંચમી સરસ્વતીપૂજન વિદ્યારંભણ અને વિદ્યાવર્ધન માટેની સાધનાનું પર્વ છે.

પ્રયાગમાં ગંગા અને યમુનાના ઓવારાઓ વચ્ચે ઠંડી હીમસભર રેતીના પટાંગણમાં કલ્પવાસીઓ આવીને વસે છે. અહીં આ દિવસોમાં -૨° સેલ્શિયસ તાપમાન થઈ જાય છે. ત્યારે બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં સંગમનું સ્નાન એ આર્ષ ઋષિ પરંપરા છે. આત્મસંયમનું પ્રથમ ચરણ છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ અને સંસ્કારનાં પર્વોનો પર્યાય જ સાધના, આરાધના અને ઉપાસના છે. ઈન્દ્રિય નિગ્રહ-મનોજય કે આત્મસંયમ વૈરાગ્ય વિના શક્ય ન બને અને વૈરાગ્યના પાયા ઉપર જ ત્યાગની અદ્વાલિકાનું નિર્માણ સંભવી શકે. 'ત્યાગેન એકેન અમૃતત્વમ્'

અધ્યાત્મના આકાશમાં ઊડવા માટે બે પાંખો જોઈએ- ભક્તિ અને ત્યાગ. અહીં ભક્તિનું પ્રભુત્વ વધારે છે.

વ્યાધસ્યાચરણં ધ્રુવસ્ય ચ વયો વિદ્યા ગજેન્દ્રસ્ય કા ?

કા જાતિર્વિદુરસ્ય યાદવપતેરુગ્રસ્ય કિં પૌરુષમ્ ?

કુબ્જાયાઃ કમનીયરુપમધિકં કિં તત્સુદામ્નો ધનમ્ ?

ભક્ત્યા તુષ્યતિ કેવલં ન ચ ગુણૈર્ભક્તિપ્રિયો માધવઃ ॥

વ્યાધનું આચરણ કઈ રીતે સુંદર હતું ? ધ્રુવની ઉંમર તે વળી શી હતી ? ગજેન્દ્ર પાસે કયા પ્રકારની વિદ્યા હતી ? વિદુર તે વળી કઈ ઉચ્ચ જાતિના હતા ? સુદામા પાસે કયું ધન હતું ? કુબ્જામાં મોહી પડાય તેવું રૂપ તે શું હતું ? યાદવપતિ ઉગ્રસેનમાં શું શૌર્ય હતું ? તો પણ આ બધા જ કૃતકૃત્ય થયા છે. શ્રી કૃષ્ણ ! માધવ તો માત્ર ભક્તિથી જ રીઝે છે. ગુણોથી ખરો પણ ભક્તિથી વિશેષ.

માટે જીવનના પ્રત્યેક શ્વાસ શ્રીગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજે કહ્યું તેમ, સેવામાં જ વાપરીએ. પ્રત્યેક શ્વાસ પ્રભુસ્મરણ અને સેવાથી સભર બને તો મોહના પડળ વિવેક ખડગથી આપોઆપ કપાઈ જશે, જ્યારે મોહ અને મમત્વ ન રહે, પછી વૈરાગ્ય માટે તપ આકરું નહીં પડે. આપણાં જીવનની સમસ્યા આપણે છીએ. આપણાં જીવનનું સમાધાન પણ આપણે છીએ. આપણા જીવનના ઘડવૈયા આપણે જ છીએ. પ્રત્યેક પળને સાર્થક કરીએ. ભક્તિસભર કરીએ. જ્ઞાન પ્રકાશના માર્ગે વિચરણ કરીએ અને જીવનને ખરા અર્થમાં દિવ્ય કરીએ, એ જ શુભાકાંક્ષા. ઠું શાંતિ.

- સંપાદક

ॐ
૨૦૦૮ના નૂતનવર્ષ માટે
શુભ સંદેશ

ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી

ઈશ્વર તમારી સાથે રહો. ૨૦૦૭નું જૂનું વર્ષ પૂરું થયું છે. ૨૦૦૮નું વર્ષ આપણે નૂતન જ્ઞાન અને નવીન અનુભવ સાથે પ્રારંભ કરીએ છીએ. ૨૦૦૭ના ઉદ્દેશ દિવસના અનુભવ પછી જ આપણને આ જ્ઞાન અને અનુભવનું ભાથું મળ્યું છે. અનુભવોની સરવાણીએ આપણે દરરોજ કંઈક નવું શીખવ્યું છે. એ જ રીતે હવે તમારી પાસે ઉદ્દેશ દિવસનો સમય ઉપલબ્ધ છે. આ સમયાવધિમાં તમો ફરીથી કંઈક નવું જ્ઞાન અને અનુભવનું ભંડોળ મેળવીને વધુ ડહાપણ મેળવી આપણે પોતાની જાતને અને બીજાને પણ મદદરૂપ થઈ શકીએ.

ઈશ્વરે તમોને આ માનવ જગતમાં સકારાત્મક અભ્યુદયના અભિગમ માટે મોકલ્યા છે. માનવ (આ એક જ પ્રાણીને વિચારશક્તિ અને બુદ્ધિચાતુર્ય મળેલ છે) માટે ઈશ્વરનું આયોજન તે દરેક રીતે ઉન્નતિ અને ઉત્કર્ષ કરે તે છે કારણ કે આ પૃથ્વી પરના જીવનનો હેતુ જ વ્યક્તિ માત્રને સંજોગો પૂરા પાડવાનો છે કે જેથી અંતે તે સંપૂર્ણ પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરે.

આ પૂર્વેના બે ફકરાઓમાં તમોને કહેવામાં આવ્યું કે આ પૃથ્વી પરનું માનવજીવન પૂર્ણતા પ્રાપ્તિની શાળા છે. ઈશ્વરની દિવ્ય પૂર્ણતા તો તમારામાં પડેલી જ છે, હા એટલું જ કે તે સુષુપ્ત અવસ્થામાં છે. તેથી સંભવ છે કે તમો તેને ભૂલી જાઓ. તમારું શરીર છેક માથાથી પગે એક દિવ્ય અને રાજપ્રાસાદ છે કે જ્યાં ઈશ્વર નિવાસ કરે છે. તમારા

વક્ષસ્થળની જમણી બાજુએ આવેલું આધ્યાત્મિક હૃદય એ ઈશ્વરને બિરાજવાનું સિંહાસન છે. તમારાં શરીરને હંમેશાં લોહી પહોંચાડતું આ શરીરમાં રહેલું હૃદય નથી. માટે જ તો ઈશ્વરને અંતરયામી કહેવામાં આવે છે, તેનો અર્થ એવો થયો કે ઈશ્વર તમારાં અંતરમાં વસે છે, અને તમારું આધ્યાત્મિક હૃદય છે. તમારામાં રહેલી આ દિવ્ય પૂર્ણતાને ક્રમે કરીને તમારે ઓળખવી જોઈએ અને તેનો વિકાસ કરવો જોઈએ.

જાગ્રતપણે આ દિવ્ય પૂર્ણતાને તમારે તમારા જીવનમાં આત્મસાત્ કરવી જોઈએ તથા તમારી દૈનિક પ્રક્રિયા અને જીવનની પ્રત્યેક કાર્યસરણીમાં તેનો વિનીયોગ કરવો જોઈએ. દરરોજ તમારે કંઈક નવું શીખવું જ જોઈએ, આ પ્રક્રિયાને ચાલુ જ રાખવી જોઈએ કે જેથી અંતે તમો આધ્યાત્મિક અને નૈતિક પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ કરી શકો. વર્ષ ૨૦૦૭ના ઉદ્દેશ દિવસમાં તમો જે કંઈ શીખ્યા છો તે તો હવે તમારી સામે વર્ષ ૨૦૦૮ના જે ઉદ્દેશ દિવસનો લાંબો ગાળો છે તેમાં તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ. શરીર, મન અને બુદ્ધિ આ બધું જ પ્રતિપળ પૂર્ણતા ભણી જ અગ્રસર થવાં જોઈએ.

ઈશ્વરે તમોને આ માનવજગતમાં કોઈ પણ પ્રગતિ, પરિવર્તન કે ઉન્નતિ વગર રહેવા માટે મોકલ્યા નથી. ઈશ્વરે તમોને શરીર અને બુદ્ધિની એક જ સ્થગિત દશામાં રહેવા માટે મોકલ્યા નથી. ઈશ્વરની તમારે માટેની યોજના

તો તમો જ્યાં સુધી પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ ન કરો ત્યાં સુધી ઉન્નતિ અને ઉત્કર્ષ જ છે. મન અને બુદ્ધિ એ નાશવાન દેહમાં રહેલ અનાશવાન તત્ત્વો છે, આ બધાંએ સંપૂર્ણ પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ કરવાની જ છે.

આ વિષયમાં, ઉપરના સંદર્ભમાં બીજું કોઈ પણ ભારતીય શાસ્ત્ર નથી, કે જે પૂરેપૂરી રીતે અને ગળે ઊતરે તેવી રીતે સમજાવી શકે. તે માત્ર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ તેમના મિત્ર અર્જુનને તે કર્મ કરવું કે નહીં તેની મથામણમાં, શંકાઓ અને વિમાસણોના ઘેરામાં ઘેરાયેલો હતો ત્યારે ઉન્નતિ અને અભ્યુદયનો એક જ માર્ગ છે તેવું અઢાર અધ્યાયમાં વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે અને તે શાસ્ત્ર છે શ્રીમદ્ ભાગવદ્ગીતા.

ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે કે “આ શરીર મન અને બુદ્ધિ તે તેમની કાર્યસરણીની વચ્ચે જ બંધાયેલાં છે અને ભૂલો થવાની પૂરી સંભાવના છે પરંતુ આત્મા જ બધાં વચ્ચેનું અનુસંધાન કરે છે કે જેથી તેઓ પૂર્ણત્વની પ્રાપ્તિ કરે. તે આત્મા શાશ્વત અને ચિરંતન છે, જ્યાં કોઈ દુષ્કરતા નથી, તેને પવન, પાણી કે શસ્ત્રોથી નાશ કરી શકાય તેમ નથી. માટે દરેક વ્યક્તિએ પોતાની જાતને શંકામાંથી સમાધાન કે શ્રદ્ધા ભણી આગળ વધી શકે છે તથા નાશવાનમાંથી અનાશવાન તત્ત્વના જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. એટલા માટે માનવનો પ્રાદુર્ભાવ થયો છે જે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી અને અભયત્વને પ્રાપ્ત કરી શકે. આ જ કારણે થિયોસોફીકલ સોસાયટીનાં ડૉ. એની બેસન્ટે ભગવદ્ગીતાના અધ્યયન અને અધ્યાપનના શિક્ષણનો આગ્રહ રાખ્યો.”

આજે જ્યારે નૂતનવર્ષનો મારો આ સંદેશ

આપને મળે છે ત્યારે હું ઈચ્છું કે બધા જ પાઠકો જીવનના હેતુને જાણે કે તેમણે અમરત્વની પ્રાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી સંઘર્ષ અને ઉત્કર્ષ કરવાનો જ છે, આ થકી શરીર અને આત્મા બે ભિન્ન તત્ત્વો છે તેની અનુભૂતિ થાય. શરીરને જન્મ છે અને મૃત્યુ પણ છે. શરીરનું મૃત્યુ અનિવાર્ય છે. આ માનવ જગતમાં તમે ગમે ત્યાં જાઓ, કોઈ પણ દેશ દિશામાં જાઓ ત્યાં તમોને સ્મશાન તો મળશે જ. ખ્રિસ્તી ચર્ચોની પાછળ તેમના ગ્રેવયાર્ડ અને મુસ્લિમ મતમતાંતરની માન્યતાવાળા તેમના કબ્રસ્તાન પણ મળશે જ.

આ દેહભવનમાં એક આત્મા જ અમર અને શાશ્વત છે. તેને જ આપણે આત્મા કહીએ છીએ. તમારો આત્મા એ જ સચ્ચિદાનંદ આત્મા કે બ્રહ્મ છે. આમ અંતતોગત્વા આધ્યાત્મિક સાક્ષાત્કાર એટલે ‘અહં બ્રહ્માસ્મિ’ની અનુભૂતિ. આ માનવ જગતમાં શરીરો તો આવશે અને જશે. પરંતુ આ શરીરમાં જે જીવન ઝંકૃતતા આપે છે તે તમારી અંદર રહેલ ચિરંતન અને શાશ્વત આત્મા જ છે.

પ્રત્યેક પાઠકો માટેનો મારો આ સંદેશ છે. આ મૂળભૂત સત્યના પાયા ઉપર તમારા જીવનનું મંડાણ કરો કે જેથી તમોને અભયત્વની પ્રાપ્તિ થાય અને તમો મુક્તિ પામો.

શ્રી શ્રી પ્રભુ અને સદ્ગુરુદેવના આશીર્વાદ તમોને આ સંદેશને સમજી તેને તમારાં જીવનમાં આત્મસાત્ કરવામાં સહાય કરે. તમો પાયાના સત્યને સમજો અને અભયત્વને પામી આ ક્ષણે જ મુક્ત બનો.

આપ સૌને ઉન્નતિ-અભ્યુદય સભર ૨૦૦૮ના નૂતનવર્ષના મારા અભિનંદન.

સ્વામી ચિદાનંદ

(Divine Life 'માંથી સાભાર ભાવાનુવાદ)

ભક્તિયોગ - ૧

ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

[સ્વામી શિવાનંદ જ્ઞાનયજ્ઞ નિધિ પ્રકાશિત શ્રી સ્વામી શિવાનંદજીનાં લખાણો અને ઉપદેશો પર આધારિત 'યોગના પાઠો'માંથી સાભાર - સૌજન્ય : ધી ડિવાઈન લાઈફ સોસાયટી - સાઉથ આફ્રિકા]

પરિચય

એક નાનું બાળક રમકડાંની દુકાને ગયું અને તેણે દુકાનદાર પાસે એક વિમાનનું રમકડું માગ્યું. તેને ઊડતા પદાર્થો પ્રત્યે અસાધારણ આકર્ષણ હતું. તેની બહેને તે જ દુકાનેથી મોટી ઢીંગલી ખરીદી. તેને ઢીંગલીઓ ગમતી હતી. તેમના પિતાને આવી ક્ષુદ્ર વસ્તુઓમાં રસ ન હતો. તેને નવી મારુતિ કાર અને દાઢી કરવાના ડબલ-રેઝર-સેટ ગમતા હતા.

ઉપરનાં ઉદાહરણો આપણને શું કહેવા માગે છે? તેનો સાદો ઉત્તર એ છે કે : આપણે બધા જેને ચાહીએ છીએ તેને મેળવવાની ઉત્કટ ઈચ્છા ધરાવીએ છીએ. જે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા આપણું અંતઃકરણ તીવ્ર ઈચ્છા ધરાવે છે તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે આપણે જ્યાં સુધી તે વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી ગમે તેટલાં વિઘ્નો આવે તો પણ પ્રયત્ન ચાલુ રાખીએ છીએ.

હવે આપણે આપણી જાતને એક ઘણો અગત્યનો પ્રશ્ન પૂછીએ. કેટલી હદ સુધી આપણે પરમાત્માને ચાહીએ છીએ? આપણે આ બાબતે કદી ગંભીરતાથી વિચાર્યું છે ખરું? આપણો જવાબ આવો હોઈ શકે : હા, ચોક્કસ હું ભગવાનને ચાહું છું. ભલે, આ બાબતમાં તમને પડકારવાની કોઈ હિંમત ન કરી શકે, તેથી તમે ભગવાનને ચાહો જ છો એવો સંતોષ લઈ શકો. પરંતુ આ પાઠને ધ્યાનપૂર્વક વાંચો અને જ્યારે તમે તેને પૂરેપૂરો વાંચી લો ત્યારે ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ફરીથી તમારી જાતને પૂછો કે : ખરેખર તમે ભગવાનને ચાહો છો ?

જો તમે આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પૂરા આત્મવિશ્વાસથી 'હા'માં આપો તો તમે આ ધરતી ઉપરનું દુર્લભ રત્ન છો. તેમ છતાં જો આપનો જવાબ અન્યથા હોય તો પણ તમે એક ઉત્કૃષ્ટ બોધપાઠ તો ભણ્યા જ છો. હવે તમે જાણશો કે ખરેખર પવિત્ર અને દિવ્ય પ્રેમ શું છે? ભગવાનને સાચો પ્રેમ કરવો એટલે શું? તમે સમજશો કે વિમાન અને ઢીંગલીને ચાહવાં અને ભગવાનને ચાહવા તે બંને ભિન્ન પ્રકારના પ્રેમ છે.

ભક્તિ એટલે શું ?

ભક્તિ એટલે ભગવાન પ્રત્યે વરિષ્ઠ પ્રેમ. તે પવિત્ર પ્રેમ છે, પ્રેમને ખાતર પ્રેમ છે. આ પ્રેમની પાછળ કોઈ સ્વાર્થી હેતુ હોતો નથી. તે સાચા અર્થમાં દિવ્ય છે. આ પ્રેમ કેટલો ઉમદા છે તેની આપણે કલ્પના પણ કરી શકતા નથી. સાંસારિક પ્રેમને તેની સાથે સરખાવી જ ન શકાય કારણ કે તે ક્ષુદ્ર સરખામણી છે. જગત પ્રત્યેનો પ્રેમ અને ભક્તિ વચ્ચે નહિવત્ સામાન્યપણું છે.

ભગવાનને પ્રેમ કરનાર ભક્ત કોઈ સોદાબાજી કરતો નથી. તે એમ કહેતો નથી, “હે પ્રભુ ! જો તું મને પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ કરી દે તો હું તારી ત્રણ માસ સુધી પૂજા કરીશ.” ભક્તનો ભગવાન પ્રત્યેનો પ્રેમ સંપૂર્ણ રીતે અલગ પ્રકારનો હોય છે. તે પ્રેમ તેના પૂર્ણ અસ્તિત્વ, હૃદય અને આત્માનો હોય છે. પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રેમાગ્નિમાં બધા જ અશુદ્ધ વિચારો બળીને રાખ થઈ જાય છે અને તેનું અંતઃકરણ ઝડપથી શુદ્ધ થઈ જાય છે, તે પવિત્ર અને બાળક જેવો નિષ્કપટ બની જાય છે. તે ભગવાનની સંપૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારે છે અને પરમ સંતુષ્ટ રહે છે.

ભક્તિ ભગવાનના ચરણકમળ અને ભક્તના હૃદયને જોડતો પાતળો દોરો છે. તે પ્રભુ પ્રત્યેનો અનન્ય અનુરાગ અને સ્નેહબંધન છે. આ પ્રેમને સમજવા માટે અનુભૂતિ કરવી જરૂરી છે.

મનુષ્યના પ્રેમની ખામીઓ

આપણા દૈનિક જીવનમાં આપણે કહીએ છીએ કે અમે અમારા મિત્રો અને મા-બાપને ચાહીએ છીએ. કેટલીક વાર જેમને આપણે ચાહીએ છીએ તેમને મદદ કરવા માટે આપણે આપણી શક્તિની મર્યાદા પણ વટાવી જઈએ છીએ. આ ખરેખર ઉદાત્ત કાર્ય છે. દાખલા તરીકે, આપણે આપણાં વૃદ્ધ માતા-પિતાની સેવા માટે આખી રાત જાગીએ છીએ, અડધી રાતે આપણા બીમાર મિત્રની સારવાર માટે ડોક્ટરને બોલાવવા માટે એકલા જઈએ છીએ. આવાં ભલાં કાર્યો દ્વારા

આપણે આપણી આસપાસના લોકોને કેટલો પ્રેમ કરીએ છીએ તે દર્શાવીએ છીએ.

આ આદર્શ માનવપ્રેમનાં જવલ્લે જોવા મળતાં ઉદાહરણો છે. આ માનવપ્રેમનો ઉચ્ચત આદર્શ એ સ્વયં ઉચ્ચ પ્રકારના પ્રેમ-સંપૂર્ણ દિવ્ય પ્રેમ - તરફનું એક ડગ માત્ર છે. આપણા મિત્રો અને કુટુંબ પ્રત્યેનો માનવપ્રેમ ઘણી ખામીઓથી ભરેલો છે. આ પ્રેમ કોઈ વ્યક્તિ પોતાની વહાલી વ્યક્તિ માટે મહાન બલિદાનો આપવા તૈયાર થઈ જાય તેવા આદર્શને જવલ્લે જ પહોંચે છે. ઘણે ભાગે આપણો મનુષ્યો પ્રત્યેનો પ્રેમ સ્વાર્થના પાયા ઉપર ઊભેલો હોય છે. તે શિષ્ટાચાર, રીતભાત અને મધુર સ્મિતનો બાહ્ય દેખાવ છે.

આપણે દંભને લીધે આપણા પ્રેમ વિષે વિચારવાનું પસંદ કરતા નથી. પરંતુ જો આપણે આપણા મનનું નિરીક્ષણ કરીએ તો કબૂલ કરવું પડશે કે આપણા માનવપ્રેમમાં આ ક્ષતિ છે. જ્યારે તમારો મિત્ર તમારી સાથે ઝઘડે ત્યારે તમે ગુસ્સે અને ઉદ્વિગ્ન થાઓ છો ? જ્યારે બીજા લોકો તમારું અપમાન કરે ત્યારે તમે કોધથી ભભૂકી ઊઠો છો ? જ્યારે તમારાં માતાપિતા તમને ન ગમે તેવું કોઈ કામ કરવાનું કહે ત્યારે તમે તે અનિચ્છાથી અને બેદરકારીથી કરો છો ? જ્યારે તમે સમુદ્રકિનારે ફરવા જવા નીકળ્યા હો ત્યારે જો તમારો ભાઈ કે બહેન તમારી પાસે ગણિતનો કૂટ પ્રશ્ન લઈને આવે તો તમે મનની શાંતિ ગુમાવો છો ? જો તમે એવું કરતા હો તો 'હું મારા મિત્રને તથા કુટુંબને ચાહું છું' એવા તમારા દાવાનો ખરેખર તમે શું અર્થ કરો છો તે તમારે શોધી કાઢવું જોઈએ.

પવિત્ર પ્રેમ પ્રાકૃતિક છે

અત્યાર સુધીમાં આપણે જે કહ્યું તેનાથી તો તમને એવી લાગણી થશે કે ભક્તિ એવી ચીજ છે કે જે ક્યારેય પણ મેળવી શકવી મુશ્કેલ છે પણ તેવું ખરેખર નથી. પ્રેમ આપણને પ્રકૃતિથી જ પ્રાપ્ત છે. શુદ્ધ અને નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ આપણામાં કુદરતી રીતે જ પ્રગટે છે. કૃત્રિમ, સાંસારિક અને સ્વાર્થી પ્રેમ કે જે અકુદરતી છે તે આપણે સ્વયં પહેરી લીધેલા રંગીન બુરખા સમાન છે.

આ અકુદરતી પ્રેમને કુદરતી બનાવવા આપણે કૃત્રિમ પ્રેમના બુરખાને દૂર કરવો પડશે. આપણે આ સમસ્યાનો સામનો કરી રહ્યા છીએ. એટલા જ માટે ભક્તિ મુશ્કેલ લાગે છે. આ બુરખાને દૂર કરવો એટલો સરળ નથી. હવે તમે સમજશો કે આપણે આપણા મિત્રો

અને કુટુંબીજનો તરફનો દૃષ્ટિકોણ સંપૂર્ણ રીતે બદલવો જરૂરી છે. તમે તે કેવી રીતે કરી શકો ?

ભગવાન આપણી ઉપર જેવો પ્રેમ રાખે છે તેવો જ પ્રેમ આપણે ભગવાન ઉપર રાખવો જ જોઈએ. આપણા પ્રત્યેનો ભગવાનનો પ્રેમ સ્વાભાવિક છે. તેનો આપણા પ્રત્યેનો પ્રેમ એટલો નિર્ભેળ અને સ્વાભાવિક છે કે તેના સ્પષ્ટીકરણની જરૂર નથી - તે સહજ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. દર વર્ષે ખેતરોમાં થતા પાકને તૈયાર કરવાની તે જે કાળજી રાખે છે તે દ્વારા તે આપણને પ્રેમ પ્રદાન કરે છે. વૃક્ષો ઉપર સ્વાદિષ્ટ ફળોને પકવવાની સંભાળ લઈને તે આપણને તેના પ્રેમનો આસ્વાદ કરાવે છે. આપણી પ્રાથમિક જરૂરિયાતો પૂરી કરવાનું તે ચોકસાઈપૂર્વક ધ્યાન રાખે છે અને તે દ્વારા તેના પ્રેમના પીયૂષનું પાન કરાવે છે. જ્યારે આપણે વિશ્રામ કરીએ છીએ ત્યારે તે વિશ્રામ કરતો નથી; કારણ કે જ્યારે આપણે ઊંઘી જઈએ છીએ ત્યારે તે આપણા શ્વાસોચ્છ્વાસને ચાલુ રાખી આપણને ખાતરી કરાવે છે. જો તેણે આપણા શ્વાસોચ્છ્વાસની દરકાર ન કરી હોત તો કદાચ આપણે શ્વસન કરવાનું ભૂલી ગયા હોત ! તે આપણી સંભાળ રાખે છે તે જ બતાવે છે કે તે તેનાં વહાલાં બાળકો એટલે કે આપણને ચાહે છે. જેવી રીતે તે આપણને પ્રેમ કરે છે તે રીતે આપણો તેના પ્રત્યેનો પ્રેમ પણ મુક્ત રીતે વહેવો જોઈએ.

ભક્તનાં લક્ષણો

હવે તમે ભક્તિનો અર્થ જાણો છો. તેની પછીનું સોપાન ભક્તિનો વિકાસ કરવાનું છે. આમ છતાં આ બીજા સોપાન ઉપર આવતા પહેલાં આપણે ભક્તને જાણવા અને ઓળખવા માટે તેનાં અતિ અગત્યનાં લક્ષણો ચકાસી લેવાં જોઈએ.

સાચા ભક્તનું પ્રથમ અગત્યનું લક્ષણ એ છે કે તે ક્રોમળ અને પ્રેમભર્યું હૃદય ધરાવે છે. ભગવાનના આદર્શ ભક્તમાં અભિમાન, તિરસ્કાર, કામુકતા, ક્રોધ, અહંકાર, લોભ અને મદ હોતાં નથી. જો આપણે પૂર્ણ ભક્ત બનવા પ્રયત્નશીલ હોઈએ તો આ દુર્ગુણોને દૂર કરવાનું આપણું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. આપણે આનંદ, હર્ષ, સુખ, ઉલ્લાસ અને મનની શાંતિથી ભરપૂર બનવું જોઈએ.

વ્યથાઓ, ચિંતાઓ અને ભય ભગવાનના ભક્ત પાસે આવી શકતાં નથી. જ્યારે તમે નાના બાળક હતા અને તમારી માતાના સંરક્ષક બાહુઓમાં સુખ્યેનથી

સૂતા હતા ત્યારે તમે કશાથી ડરતા હતા ? તે જ રીતે ભગવાનનો ભક્ત ભયજનક પરિસ્થિતિમાં પણ સર્વ કાળે ભગવાનના સર્વશક્તિમાન સંરક્ષણનો અનુભવ કરે છે. તે તેની ફરજ અદા કરે છે અને સર્વ ચિંતાઓ ભગવાનને સોંપી દે છે.

ભક્ત દરેક જણ સાથે સમતાથી વર્તે છે. તે કેટલાકને મિત્ર અને કેટલાકને શત્રુ ગણતો નથી; તેની દૃષ્ટિમાં બધા જ મિત્રો છે. તે ખ્રિસ્તી અને હિન્દુ, યુરોપિયન અને આફ્રિકન, ધનિક અને નિર્ધન વચ્ચે ભેદ જોતો નથી. તેનો પ્રેમ સર્વ પ્રત્યે સમાન રીતે વિસ્તરે છે. આ કેવી રીતે શક્ય છે ? તે એટલા માટે શક્ય છે કે ભક્ત બધા લોકોને જ નહીં સર્વ જીવોને સર્વશક્તિમાન પરમાત્માનાં સંતાન ગણે છે. તે પોતાની જાતને આખી સૃષ્ટિ સાથે જોડાયેલી સમજે છે. એટલા જ માટે શુભેચ્છકો વિશ્વની સમસ્યાઓના હલ માટે આતુરતાથી તેનાં મંતવ્યો મેળવવા પ્રયાસ કરે છે, કારણ કે તે એકપક્ષીય હોતાં નથી. ભક્ત જગતનો સર્વશ્રેષ્ઠ મદદકર્તા છે.

પોતાના હૃદયનો પ્રેમ વ્યક્ત કરવામાં કોઈ પણ વ્યક્તિ ભક્તની સરસાઈ કરી શકતી નથી. શ્રીમદ્ ભાગવત ભગવાનના પ્રેમમાં મસ્ત બનેલા ભક્તનું નીચે પ્રમાણે વર્ણન કરે છે :

“કોઈ વેળા શ્રી ભગવાનનું ચિંતન કરી રહે છે, કોઈ વેળા હસે છે, કોઈ વેળા આનંદ પામે છે, કોઈ વેળા ભગવાન સંબંધી કંઈ બોલે છે, કોઈ વેળા નાચે છે, કોઈ વેળા ગાય છે, કોઈ વેળા શ્રીહરિની લીલાઓ પોતે ભજવે છે અને કોઈ વેળા ભગવત્સ્વરૂપ પામી શાંત થઈ મૌન રહે છે.”

- ભાગવત : ૧૧-૩-૩૨

અંતે ભક્ત તેની ભગવાન પ્રત્યેની શુદ્ધ, દૃઢ અને અફર શ્રદ્ધાથી ઓળખી શકાય છે. તે તેનાં બળ અને હિંમત તેની શ્રદ્ધામાંથી મેળવે છે. આ શ્રદ્ધા બધી જ ચિંતાઓ અને મનની અસ્વસ્થતાને દૂર કરે છે. આ શ્રદ્ધા શું છે ? શ્રદ્ધા એટલે ભગવાનની સંરક્ષક શક્તિમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ. ભક્તને શ્રદ્ધા હોય છે કે જે કંઈ બને છે તે તેના ભલા માટે અને ભગવાનની કૃપાથી બને છે. સુખ અને દુઃખ બંને પ્રભુની કૃપાનાં જ સ્વરૂપો છે. આ પ્રકારનો પ્રેમ અંધ હોતો નથી, પણ ભગવાનના સત્ ઉપર આધારિત હોય છે.

‘યોગના પાઠ’માંથી સાભાર

હરિનો સૈનિક થઈને

શ્રી રમણલાલ સોની

[સ્વ.શ્રી રમણલાલ સોની (દિહવિલય તા.૨૦-૧૧-૨૦૦૬, ૮૮ વર્ષ) એક લબ્ધપ્રતિષ્ઠ સાહિત્યકાર હતા. તેમણે વૈવિધ્યપૂર્ણ શિષ્ટ સાહિત્ય આપ્યું. સત્સંગના ખૂબ પ્રેમી હોવાથી તેમના સમયના બધા જ સંતોનાં દર્શન કર્યા અને તેમના આશીર્વાદ પણ મેળવ્યા. છેક જીવનના છેલ્લા વર્ષોમાં અંધ હોવા છતાં છેલ્લું ‘શ્રી રામકથા-સુધા’ પુસ્તક લખ્યું. આ કાવ્ય તેમના અક્ષરોમાં લખેલું પુસ્તકના ચોથા ટાઈટલ પરનું છે.]

રામયુગમાં જન્મ્યો હોત હું વનનો વાનર થઈને !
તો રાવણ સાથે લડવા જાત હું રામનો સૈનિક થઈને,
પણ થાય હવે શું ? જોઉં બધે, નહીં ક્યાંય રામ કે સીતા,
નિરાશ થઈને ભાંડું, ધિક્ ધિક્ દૃષ્ટિહીન વિધાતા-(૧)

કૃષ્ણયુગમાં જન્મ્યો હોત હું વ્રજનો ગોવાળ થઈને !
કંસની સામે જાત હું લડવા કૃષ્ણનો સૈનિક થઈને.
પણ થાય હવે શું ? જોઉં બધે, નહીં ક્યાંય કૃષ્ણ કે રાધા,
નિરાશ થઈને ભાંડું, ધિક્ ધિક્ દૃષ્ટિહીન વિધાતા-(૨)

ગાંધીયુગમાં જન્મ્યો હોત હું ભારતવાસી થઈને !
બ્રિટન સામે લડવા જાત હું ગાંધીનો સૈનિક થઈને,
પણ થાય હવે શું ? જોઉં બધે, નહીં ક્યાંય ગાંધી કે ચરખા,
નિરાશ થઈને ભાંડું, ધિક્ ધિક્ દૃષ્ટિહીન વિધાતા-(૩)

કહે વિધાતા : જન્મ્યો છે તું ખરે જ ટાણે, જોને આંખો ખોલી !
કંસ-રાવણની જમાત આખી ખેલી રહી છે હોળી,
માણસ-માણસથી બીએ, ભયભીત બની આતંકે;
હામ હોય તો પડ એ સામે, હરિનો સૈનિક થઈને.

તા. ૨૭-૧૦-૦૫

‘શ્રી રામકથા-સુધા’માંથી સાભાર

તપ એ માનવના વ્યક્તિત્વમાં ઉદ્ભવતું શક્તિ અને ઉષ્માનું બળ છે, જે ઈન્દ્રિયો-અવયવો દ્વારા વસ્તુઓની દિશાની બહાર શક્તિને વળતી અટકાવે છે. જ્યારે તમે કોઈ વસ્તુને જુઓ છો, સાંભળો છો, સૂંઘો છો, ચાખો છો કે બહારની કોઈ વસ્તુ માટે વિચારો છો ત્યારે ચૈતન્ય, તમારી સમગ્ર શક્તિ, ઈન્દ્રિય-અવયવો દ્વારા બહારની બાજુ ઈન્દ્રિયાર્થો તરફ વળે છે. જો તમે ચૈતન્યને જોતાં, સાંભળતાં, સૂંઘતાં, ચાખતાં, સ્પર્શ કરતાં કે બહારની કોઈ પણ વસ્તુ પર વિચારતાં અટકાવો છો ત્યારે તે શક્તિ તમારામાંથી બહાર જતી નથી. તે અંદર સચવાઈ રહે છે અને તેથી તમે વધુ શક્તિશાળી, મજબૂત અને બળવાળા બનો છો. આ વિધિને તપ 'શક્તિનું આંતરીકરણ' કહે છે. શરૂઆતમાં તપની આટલી સમજણ પૂરતી છે પણ ઉચ્ચતમ તપ એટલે ઈશ્વર પોતે હોય તે રીતે તે જ્યારે વ્યક્તિ પોતે વિચારે છે, તે રીતે વિચારી શકે ત્યારે તેનું મહત્તમ તપ ગણાય છે. શરૂઆત કરનારને માટે 'તપ'ની આટલી સમજણ પૂરતી છે, પણ ઉચ્ચતમ તપ એટલે ઈશ્વરની માફક જ વિચારવું તે.

ઈશ્વર કેવી રીતે વિચારે છે તેની તમે કલ્પના કરો, તે એક વિચારમાં સીધા સમગ્ર બ્રહ્માંડ વિશે આંખ, કાન જેવા ઈન્દ્રિય-અવયવનો ઉપયોગ કર્યા સિવાય વિચારી લેશે. તેનું પોતાનું અસ્તિત્વ તેનો વિચાર છે. તેનો વિચાર અને તેનું અસ્તિત્વ એકરૂપ છે. માનવજાત માટે વિચાર કોઈ વસ્તુ વિશેનો હોય છે, પણ ઈશ્વરની બાબતમાં વિચાર તેના અસ્તિત્વ સાથે એકરૂપ હોય છે. આ ઉચ્ચતમ તપને તમારે એક દિવસ પહોંચવાનું છે, પણ શરૂઆતમાં તપ એટલે ઈન્દ્રિય-અવયવોને બહારની વસ્તુઓમાંથી પાછા ખેંચી શરીરતંત્રમાં શક્તિને સંગ્રહિત કરવી તે. આમ, તપના બે અર્થ છે, શરૂઆતનો અર્થ અને ઉચ્ચતમ અર્થ. બંનેની ગણતરી તપમાં થાય છે.

તપમાં શક્તિનું સંરક્ષણ થાય છે. ઈન્દ્રિયનિગ્રહથી શરીરતંત્રના સામર્થ્યમાં વધારો થાય છે, ઈન્દ્રિય-

અવયવો પાછા ખેંચાય છે અને ચૈતન્યને બહારની વસ્તુઓ તરફ ફેલાતું અટકાવવા તેમ જ વ્યક્તિ ભણી સાર્વત્રિકતા જે ઈશ્વર-વિચાર છે, તેમાં તેને કેન્દ્રિત કરવા-સ્થિર કરવાનું છે. આ ઉત્તમ તપ છે. આમ, તપ વિશે કંઈ જ રહસ્ય ભરેલું નથી. જો તમે ધ્યાનપૂર્વક વિશ્લેષણ કરશો તો જણાશે કે તે એક સાદી સીધી વાત છે. યોગ પણ કોઈ રહસ્યપૂર્ણ બાબત નથી, તે પણ સાદી ક્રિયા છે.

તમારે તમારા આ જીવનમાં તપ કરવું જ જોઈએ, તમારે તમારી શક્તિનો બગાડ કરવો ન જોઈએ, તમારી જાતને નબળી બનાવવી ન જોઈએ અને જે વસ્તુઓ ખરેખર ત્યાં નથી તેનો વિચાર ન કરવો જોઈએ. આપણે ઘણુંખરું એવી વસ્તુઓ વિશે વિચાર કરતા હોઈએ છીએ જે બ્રામક-મોહમય-છે. દુનિયા તમારી બહાર નથી કે તમે દુનિયાની બહાર નથી છતાં તમે દુનિયાની બહારના હો તેવા લાગો છો અને જાણે કે દુનિયા તમારી બહાર હોય. આ દરેક વ્યક્તિ માટેની સમસ્યા છે. જો તમે-દુનિયા તમારી બહાર છે અને તમે દુનિયાની બહાર છે નો ખોટો ખ્યાલ દૂર કરી શકો તો પછી તમને લાગશે કે તમે દુનિયાથી રક્ષાયેલા છો.

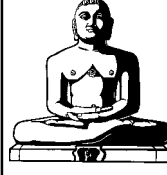
સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં દુનિયા તમે કોઈ વણજોઈતી વ્યક્તિ છો તેમ ગણી તમને બહાર ફેંકે છે અને તમે પણ દુનિયાને વણજોઈતી વસ્તુ ગણી તેને બહાર ફેંકવા ઈચ્છો છો. દુનિયા તેની રીતે રહેવા માગે છે, તમે તમારી રીતે રહેવા માગો છો. તમે બંને એકબીજાનો સામનો કરતા પક્ષો છો. આત્મલક્ષી બાજુ અને બહિર્લક્ષી બાજુ એકબીજાથી વિરુદ્ધ અને લડતી જણાય છે. આ પરિસ્થિતિને 'મહાભારત' કહી શકાય. તે તમારી અને દુનિયા વચ્ચેનો કલહ છે. આને મહાભારત, દ્રોજનનું યુદ્ધ, ઈલિયડ, ઓડીસી કે રામાયણ કહી શકાય. કવિઓ અને લેખકોએ પ્રતીકરૂપે વણવિલ દુનિયાનું કોઈ પણ મહાકાવ્ય લઈ શકાય જેમાં તમારી જાત અને મહાકાવ્ય રૂપે વણવિલ દુનિયા વચ્ચે સંઘર્ષ

છે. જો આ સંઘર્ષ ચાલુ રહે તો તેને નિવારવાનો કોઈ માર્ગ રહેતો નથી. એક માર્ગ છે અને તે છે મેં કહેલો 'તપ'નો માર્ગ. તે આ સંઘર્ષ દૂર કરવાનો અને તમારી અને બહારની દુનિયા વચ્ચે સંવાદિતા સ્થાપવાનો સાદો માર્ગ છે. તેમાં અંદરનાં અને બહારનાં પરિબળો વચ્ચે એકત્રિત કરનાર ગહન બળ દાખલ કરવાનું છે. આ બળ છે યોગ, તપ, આધ્યાત્મિકતા. આ ધર્મ છે, આ તમારા જીવનની એક ફરજ છે અને તે પોતે જ ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર તરફ દોરી જતો એક માર્ગ છે. માનવ જીવનની આ ગૂંચવણમાં જ મનુષ્યનું આખું જીવન વ્યતીત થઈ જાય છે. તપ માટે ઘણાં પુસ્તકો વાંચવાની જરૂર નથી. જો તમે તેને ઊંડાણથી વિચારશો તો વસ્તુ ખૂબ સહેલી છે.

જો તમે દુનિયા સાથે એકરૂપ થશો તો દુનિયા જ તમારી આજુબાજુ ટોળે વળશે. તમારે વસ્તુઓ માટે દોડવું નહીં પડે, વસ્તુઓ જાતે જ તમારી સમક્ષ હાજર થશે. તમે કોઈના ગુલામ હશો નહિ, પાછળથી તમે મહાન પુરુષ બનશો. તમે તમારી ચેતનામાંથી દુનિયાને દૂર કરેલી હોવાથી તમે નાના, નાજુક, અસહાય વ્યક્તિ લાગશો પણ તમે ખરેખર તેવા નથી. તમારી અંદર બધું જ મહાન ભવ્ય સુપ્ત રીતે સંઘરાયેલું છે. તેને આ 'તપ' નામની વિધિથી બહાર કાઢવાનું છે. જીવનની એક માત્ર ફરજ છે - તપ, કઠોર સાધના અને આત્મસંયમનું આચરણ કરવાની. તેના વગર તમે સામાન્ય જીવનમાં પણ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકો નહીં. સામાન્ય રોજિંદી પ્રવૃત્તિવાળા જીવનમાં પણ એક કે બીજા પ્રકારના આત્મસંયમની જરૂર પડે છે. તમે તમારી બધી જ શક્તિનું બહાર વિખેરણ કરી સુખી થાઓ તે શક્ય નથી.

'બધી' વસ્તુઓ વિશે વિચાર કરવાનો પ્રયત્ન કરો. એક જ વસ્તુ માટે વિચાર ન કરો. તમે શા માટે એક જ વસ્તુ માટે વિચાર કરો છો? જો બધી જ વસ્તુઓ સારી હોય તો પછી એક જ વસ્તુ તરફ વિશિષ્ટ ધ્યાન આપવાની શું જરૂર છે? તમારો વિચાર એવો હોવો જોઈએ જેમાં તમારો અને દુનિયાનો સમાવેશ થાય. પછી તે વિચાર અલૌકિક બને છે. આ ઉચ્ચતમ 'તપ' છે.

'Your Questions Answered'માંથી સાભાર અનુવાદ

મુહુત્તમવિ ણો પમાદા

આચારાંગ સૂત્ર

આચાર્ય વિજયરત્નસુંદરસૂરિજી

આગની જ્વાળા લબકારા મારતી હોય અને ત્યાંથી ભાગી છૂટવામાં માણસ વિલંબ કરે ત્યારે એનો એક જ અંજામ હોય છે, મોત! બજારમાં તેજી એકદમ ભભૂકતી હોય અને એવા સમયે વેપારી પથારીમાં જ પડ્યો રહે ત્યારે એનો એક જ અંજામ હોય, જલિમ નુકસાની! સાગરની છાતી પર બે હાથ ફેલાવીને કિનારા તરફ આગળ વધી રહેલો તરવૈયો એકાદ પળ પણ ઝોકું ખાઈ જાય છે ત્યારે એનો એક જ અંજામ હોય છે, પરલોક પ્રયાણ! માનવભવ! અહીં પ્રમાદનું સેવન થાય તો દુર્ગતિ કઈ ન સર્જાય એ પ્રશ્ન છે અને અહીં સાવધ રહેવાય તો પરમગતિના કયા સુખની અનુભૂતિ ન થાય એ પ્રશ્ન છે.

પ્રભુ!

આપનો આ સંદેશ છે, આદેશ છે અને ઉપદેશ પણ છે કે 'હે આત્મન્! એક સમયનો પણ પ્રમાદ ન કરીશ.' વાત આપની સાવ સાચી છે. વિષય-કથાયની લાગેલી આગમાંથી બહાર નીકળવામાં અમે વિલંબ કરીશું તો અમારી દુર્ગતિ નિશ્ચિત્ છે. આત્મગુણોની કમાણી કરી લેવાની હાથમાં આવેલી દુર્લભ તકને અમે વેડફી નાખીશું તો અમારા લમણે નુકસાની નિશ્ચિત્ છે. આપ અમને એવા સત્વના અને સદ્બુદ્ધિના સ્વામી બનાવો કે અમે આ જીવનની પ્રત્યેક પળનો સદુપયોગ કરતા જ રહીએ.

'પ્રભુ વીર કહે છે' માંથી સાભાર

મનાચે શ્લોક - મનોબોધ

- શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

સમર્થાયિયા સેવકા વક પાહે,
અસા સર્વ ભૂમંડળી કોણ આહે ।
જયાચી લિલા વર્ણિતી લોક તિન્હી,
નુપેક્ષી કદા રામ દાસાભિમાની ॥ ૩૦ ॥
મહાસંકટી સોડિલેં દેવ જેણેં,
પ્રતાપે બળેં આગળા સર્વગૂણેં ।
જયાતેં સ્મરે શૈલજા શૂળપાણી
નુપેક્ષી કદા રામ દાસાભિમાની ॥ ૩૧ ॥

ધીરા ભગતની સુપ્રસિદ્ધ રચના-કાફી છે...
જેને રામ રાખે રે, તેને કોણ મારી શકે ?
અવર નહીં દેખું રે, બીજો કોઈ પ્રભુ પખે...
નિભાડાથી બળતાં રાખ્યાં, માંજારીનાં બાળ,
ટિટોડીનાં ઈંડાં ઉગાર્યાં એવા છે
રાજન રખવાળ...

અને એવી જ રીતે બ્રહ્માનંદનું પદ છે... જો ભજે
હરિ કો સદા, સોઈ પરમ પદ પાયેગા... દઢ ભરોસા
મન મેં કરકે, જો જપે હરિ નામકો... બ્રહ્માનંદ મેં
સમાયેગા...

શ્રીરામચરિત માનસના બાલકાંડમાં પ્રભુ શ્રી
રામના પ્રાકટ્ય પછી તુલસી કહે છે, 'બિપ્ર ધેનુ સુર
સંત હિત લીન્હ મનુજ અવતાર ।'

(...બાલકાંડ : ૧૯૨)

વેદવ્યાસજીએ તો પ્રભુ પ્રાકટ્ય માટે સ્પષ્ટ
શબ્દોમાં જ કહ્યું છે કે,

યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત ।
અભ્યુત્થાનમધર્મસ્ય તદાત્માનં સૃજામ્યહમ્ ॥

(ગીતા ૪:૭)

ધર્મ એટલે જે ટકાવી રાખે છે અને ભેગા રાખે
છે. આ શબ્દ માટે અંગ્રેજીમાં યોગ્ય સમાનાર્થ શબ્દ
નથી. જે માનવીને મુક્તિ કે મોક્ષ માટે મદદ કરે તે
ધર્મ. જે માનવીને અધર્મી અને અનીતિમાન બનાવે તે

સમર્થાનુયાયી પ્રતિ વક જુએ,
હશે સર્વ ભૂમંડળે કોણ તે એ ?
લીલા વર્ણવે છે ત્રણે લોક જેની
નુપેક્ષે કદી રામ દાસાભિમાની ॥ ૩૦ ॥
મહાત્રાસથી છોડવ્યા દેવ જેણે
પ્રતાપે બળે અગ્ર જે સર્વ ગુણે;
સ્મરે જેમને શૈલજા શૂળપાણી
નુપેક્ષે કદી રામ દાસાભિમાની ॥ ૩૧ ॥

અધર્મ. જે માનવીને જીવનના ધ્યેયને પહોંચવા માટે
અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે મદદ કરે તે ધર્મ. જે તેને નીચે
ખેંચીને દુન્યવી વ્યવહારની ખીણમાં અને અજ્ઞાનમાં
ગબડાવી દે છે તે અધર્મ. જે વિચાર કોઈ પણ કારણસર
છૂટાં પડેલાં વ્યક્તિત્વ વચ્ચે સામ્ય ઊભું કરે તે ધર્મ
અને જે પોતાના મિથ્યાત્વ અહંકાર અને જડતાને કારણે
અથવા તો કોઈ પણ કારણોસર માનવ અને માનવ
વચ્ચે તડ પાડે તે અધર્મ અને ફરીથી વેદવ્યાસજીનું કથન
છે કે સત્પુરુષોના રક્ષણ માટે, દુષ્ટોના વિનાશ માટે
અને ધર્મની દઢ સ્થાપના કરવા માટે જ ભગવાન પ્રત્યેક
યુગમાં અવતરણ કરે છે.

પરિત્રાણાય સાધૂનાં વિનાશાય ચ દુષ્ટતામ્ ।
ધર્મસંસ્થાપનાર્થાય સંભવામિ યુગે યુગે ॥

(ગીતા ૪:૮)

અહીં દાસબોધના ૩૦ અને ૩૭મા માણકામાં
સંત રામદાસજી એ જ પ્રકારની પ્રશસ્તિ કરે છે કે શ્રી
રામ પરમ સમર્થ છે. તુલસી તેમના પ્રાગટ્ય સમયે ગાય
છે, 'ભએ પ્રકટ કૃપાલા દીન દયાલા કૌસલ્યા હિતકારી ।
હરષિત મહતારી મુનિ મન હારી અદ્ભુત રૂપ બિચારી
॥' (રામચરિતમાનસ, બાલકાંડ-૧૯૨/૧)

દીનો પર દયા કરનારા એવું તુલસી કહે છે -
પ્રભુનું અવતરણ જ માત્ર 'સમર્થાયિયા સેવકા વક પાહે'
શ્રીરામ પ્રાકટ્ય પછી તાડકાવધ, ખરદૂષણ
સંહાર, રાક્ષસ વધ, મારીચ વધ, વાલી વધ, મેઘનાદ-

કુંભકર્ણ અને રાવણ વધ સુધીના સર્વે પરાક્રમો પાછળ પ્રભુની શૌર્ય ગાથા અવર્ણનીય છે - માટે જ શ્રુતિ કહે છે “રામ રાવણનું યુદ્ધ રામ રાવણ જેવું”

પ્રભુ શ્રીરામે ઋષિ વિશ્વામિત્રના યજ્ઞની રક્ષા માટે રાક્ષસોનો સંહાર કર્યો છે. મહારાજ જનક વિદેહીનાં પ્રણની રક્ષાર્થે શિવધનુષ્યનો ભંગ અને પરશુરામજીનું પણ માનભંગ કર્યું છે. વાલીનો વધ સમાજના અહિતકર તત્વો સામે ચાંપેલી લાલ બત્તી છે. માટે રામદાસજી કહે છે ‘સમર્થાચિયા સેવકા વક પાહે’ પ્રભુની ભૂકુટી વિલાસનાં એકમાત્ર નર્તનથી જ શત્રુસંહાર સંભવી શકે છે અને આ બધું પ્રભુ ભક્તોની ભક્તિ અને ધર્મની રક્ષા કરવા માટે ‘લીલા’ જ કરે છે.

ભગવતી દેવી સીતાજીનાં અપહરણ પછી એક સાધારણ માનવીની જેમ વૃક્ષવનપૂજો વેલી પતંગ ભૂંગને પૃચ્છા કરતા શ્રી રામ, સીતા વિરહમાં આર્કંદ કરતા શ્રી રામ અને તેવા જ સમયે આકસ્મિક દેવી પાર્વતીજી સીતાજીનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને તેમની સમક્ષ આવીને ઊભાં રહ્યાં;

**સતી કપટુ જાનેઉ સુરસ્વામી । સબદરસી સબ અંતરજામી ।
સુમિરત જાહિ મિટઈ અગ્યાના । સોઈ સરબગ્ય રામુ ભગવાના ॥**

(રા.ચ.મા. બાલકાંડ ૫૩/૨)

બધું જ જોનારા અને સર્વના હૃદયનું જાણનારા દેવતાઓના સ્વામી શ્રી રામચંદ્રજી સતીના કપટને જાણી ગયા... સતી કપટુ જાનેઉ ... સબ અંતરજામી... આ લીલા જ છે. કારણ ‘લીન મનુજ અવતાર’ એવું આગળ

ઉપર તુલસી કહે છે. તો મનુજ અવતાર કહેતા હોય તો પછી અંતરયામી ક્યાંથી થાય ? માટે શ્રીરામ સાચે જ “જ્યાચી લિલા વર્ણિતી લોક તિન્હી” તેમની લીલાનું ત્રિલોક ગાયન કરે છે, તેવા છે, તે પદ અહીં સાર્થક થાય છે.

વળી સીતાનો સ્વાંગ લઈને આવેલાં સતીને જોઈને પ્રથમ પ્રભુએ હાથ જોડીને સતીને પ્રણામ કર્યા અને પિતા સહિત પોતાનું નામ કહ્યું. પછી પૂછ્યું કે વૃષકેતુ શિવજી ક્યાં છે ? આપ અહીં વનમાં એકલાં શા માટે ફરી રહ્યાં છો ?

**જોરિ પાનિ પ્રભુ કીન્હ પ્રનામૂ । પિતા સમેત લીન્હ નિજ નામૂ ॥
કહેઉ બહોરિ કહાઉ બૃષકેતૂ । બિપિન અકેલિ ફિરહુ કેહિહેતૂ ॥**

(રા.ચ.મા. બાલકાંડ ૫૩/૪)

શ્રીરામ પ્રભુ ભોળાનાથ મહાદેવના ભક્ત છે. તેવી જ રીતે ત્રિલોકીનાથ દેવાધીદેવ મહાદેવ પ્રભુ શ્રી રામના અનન્ય ભક્ત છે.

“મહાદેવ સતત જપત એક રામ નામ, કાશી મરત મુક્તિ કરત કહત રામ નામ.”

આમ આ બંને શ્લોકોમાં સંત રામદાસજી પ્રભુની સર્વ સમર્થતા અને ભક્તો પ્રત્યેના તેમના અનન્ય પ્રેમ અને વાત્સલ્યની વાત કરે છે. ફરી કહ્યું કે તેમની કૃપા માત્ર માનવ જાતિ પ્રત્યે જ નહીં પરંતુ દેવો પ્રત્યે પણ અપાર કરુણા છે જ તેથી જ તો શ્રી રાવણનાં બંધનમાંથી દેવોને મુક્તિ શ્રીરામે જ અપાવી છે. શ્રી રામ લીલાપુરુષ છે અને તેનું યશોગાન ત્રિભુવન કરે છે. ઠું શાંતિ.

આવાસીય - ગહન ધ્યાન નિ:શુલ્ક શિબિર

યોગીરામ તપોરામ આશ્રમ, નેલ્લોર દ્વારા પ્રાયોજિત આત્મ પરિશોધન યોગ સાધના સપ્તાહ ગહન ધ્યાન પ્રણવ-ઠુંકાર ઉપાસના શિબિરોનું આયોજન ફેબ્રુઆરી મહિનાની ૨૫ તારીખે બપોરથી માર્ચ મહિનાની ૩જી તારીખે મધ્યાહ્ન સુધી શિવાનંદ આશ્રમ અમદાવાદ ખાતે કર્યું છે.

આ શિબિરનું સંચાલન આદરણીય શ્રી સ્વામી પ્રજ્ઞાઅરણ્યાજી મહારાજશ્રી કરશે. તેઓશ્રી યોગી પ્રોટોપ્લાઝમના નામથી ઓળખાય છે. તેઓનું આ પ્રણવ ધ્યાન શિબિરનું આયોજન દેશ-વિદેશમાં અનેક વાર થયેલું છે. શિબિરનો આરંભ દરરોજ સવારે ત્રણ વાગ્યે થશે. દરરોજ દિવસમાં ત્રણ-ત્રણ કલાકની ચાર બેઠકો

થશે. તે દરમિયાન ધ્યાન-પ્રણવ ઉચ્ચારણ સમૂહમાં, વાચિકમ્, ઉપાંશુ, માનસિક પ્રણવજપનું શિક્ષણ અંગ્રેજીમાં આપવામાં આવશે. ભોજન ફળ, દૂધ વગેરે મસાલા વગરનું આપવામાં આવશે. ‘ચ્હા’ આપવામાં આવશે નહીં. મૌન રાખવાનું નથી, પરંતુ સાધનાની પ્રખર ભાવનાથી જ આવનારા સાધકોને પ્રવેશ આપવામાં આવશે. પંદરમી ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૮ પહેલાં સેક્ટરી, શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮ આપના આગમનની લેખિત જાણ કરવી. આટલો બધો સમય નીચે બેસી શકાય તેમ ન હોય તેવા અશક્ત સાધકોએ પ્રવેશ માટે પ્રાર્થના કરવી નહીં. ઠું શાંતિ.

દૈવી શક્તિનું અવતરણ

શ્રી યોગેશ્વરજી

દૈવી શક્તિનું અવતરણ શક્ય છે ખરું? કેટલાક અધ્યાત્મપ્રેમી, સાધનામાં રસ લેનારા વિદ્વાનો તરફથી એ પ્રશ્ન વારંવાર પૂછવામાં આવે છે. એના ઉત્તરમાં મારે પહેલાં જે કહ્યું છે તે જ કહેવાનું છે કે દૈવી શક્તિનું અવતરણ શક્ય છે, અથવા થઈ શકે છે. અલબત્ત, સાધક કે યોગીના તનમાં, મનમાં અને અંતરમાં. એ સંબંધી લેશ પણ શંકા કરવાની જરૂર નથી. એ એક વાસ્તવિકતા, હકીકત કે તથ્ય છે. એવું અસાધારણ, અલૌકિક અવતરણ કોઈ સામાન્ય માનવની અંદર નથી થતું : કોઈ લોકોત્તર પંડિત, મેઘાવી, વિદ્વાન કે બુદ્ધિમાન માનવમાં પણ નહિ : જ્ઞાની, ભક્ત, યોગી કે તપસ્વીઓમાં પણ એવા અવતરણની શક્યતા અને અભીપ્સા ભાગ્યે જ હોય છે : એ અલૌકિક પરમ ચેતનાના અવતરણનો લાભ તો કોઈકને જ મળે છે : કોઈક અપવાદરૂપ વિરલ વિભૂતિને જ એનો આસ્વાદ સાંપડે છે : અને કોઈક બડભાગી મહાપુરુષ જ એનું વાહન બનીને, એ મહામહિમામયી શક્તિના અવતરણનું મંગલમય માધ્યમ થઈને, એની અપરોક્ષ, અનવરત અનુભૂતિ કરે છે.

એનું કારણ એ જ છે કે દરેકમાં એને માટેની યોગ્યતા નથી હોતી. અધ્યાત્મમાર્ગના પ્રામાણિક ઉણેદવારો જ એક તો ઓછા મળે છે. અલ્પસંખ્યક ઉમેદવારોમાંથી નિત્યજાગ્રત રહીને પૂર્ણતાના પાવન પથ પર પ્રયાણ કરનારા પ્રવાસી વીરો પણ બહુ થોડા જડે છે. એવા પ્રવાસી વીરોમાંથી પણ પ્રવાસની પરિપૂર્ણતાએ પહોંચનારા પુરુષસિંહો મળે છે અથવા તો નથી પણ મળતા. એવા વિરલ પુરુષસિંહોમાંથી પણ દૈવી શક્તિના અવતરણની વાત કોઈકને જ સૂઝે છે, સમજાય છે, અને કોઈક જ એને માટે મનોરથ સેવે છે. પરિસ્થિતિ જ્યાં આવી કરુણ ને નાજુક છે ત્યાં, જેમને આધ્યાત્મિકતા પ્રત્યે અનુરાગ નથી, સાધનામાં રસ નથી, સાધનામય જીવન જીવવાને બદલે જે ભળતું જ જીવન જીવી રહ્યા છે ને દુન્યવી ભોગવિલાસ, વ્યવસાય, કાવાદાવા, છળકપટ તથા વ્યસનમાં રત છે,

તે દૈવી શક્તિના અવતરણની વાત ક્યાંથી સમજી શકવાના હતા ? દૈવી શક્તિની હયાતિ તથા એ શક્તિના સાક્ષાત્કાર અને આવિર્ભાવમાં જ જેમને શંકા છે, તેમને માટે એ પરમ શક્તિના અવતરણની વાત તો આકાશકુસુમસમાન અશક્ય જ થઈ પડવાની. તેવા અનધિકારી જીવો એને વિશે જે અભિપ્રાયો આપવાના તે પણ આધાર વિનાના અને વ્યર્થ જ ઠરવાના. તેવા લોકોમાં વિશ્વાસ જગાવવા માટેની પ્રવૃત્તિ હું નથી કરી રહ્યો : એવા પ્રયોજનથી પ્રેરાઈને આ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ વિષયની ઇણાવટ કરવા હું તૈયાર નથી થયો. મારું પ્રયોજન તો આ વિષય વિશે સ્વાનુભવપૂર્વકનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાનું અને જેમને એમાં રસ છે તથા વિશ્વાસ છે તેમનાં રસ અને વિશ્વાસને પરિપુષ્ટ બનાવવાનું છે. ભારતીય સાધનાની એથી સેવા થશે એમ માનું છું.

એ વિષયના વિવરણના અનુસંધાનમાં, આરંભમાં એક વાત તરફ અંગુલિનિર્દેશ કરી લઉં કે દૈવી શક્તિનું અવતરણ સાધના માર્ગમાં શક્ય છે એમ કહેવાને બદલે, એ શક્તિની સાથેનો સંબંધ અને એની સાથેની એકતા અથવા એકરૂપતા શક્ય છે એમ કહેવું વધારે ઉચિત લાગે છે. એવા પ્રકારના કથનથી જે કહેવાનું છે તેનું સંતોષકારક સ્પષ્ટીકરણ થઈ રહે છે. દૈવી શક્તિનું અવતરણ થાય છે એવો શબ્દપ્રયોગ કરવાને બદલે, સાધક પોતાની સાધનાના માર્ગમાં એ શક્તિનો સંપર્ક સાધી શકે છે, સાક્ષાત્કાર કરે છે, અને એની સાથે એકરૂપ બનીને અખંડ એકત્વનો અનુભવ કરે છે, એવી વાક્યરચના કરવાથી મૂળ વિષયનું રહસ્ય સરળતાથી સમજવામાં મદદ મળે છે.

ભારતમાં છેલ્લે છેલ્લે થઈ ગયેલા મહાયોગી શ્રી અરવિન્દે અતિમનસના અવતરણની વાત કહી છે. એવા અવતરણનો ઉલ્લેખ કરનાર ભારતના એ સૌથી પ્રથમ અર્વાચીન મહર્ષિ હતા. ભારતમાં જ શા માટે, સમસ્ત સંસારમાં એમની એ વાત અજોડ હતી એમ (અનુસંધાન પાન-૧૯ પર)

એકાગ્રતા અને ધ્યાન

શ્રી સ્વામી નિબિલેશ્વરનંદજી

ધ્યાન અને મંત્ર-જપ

એક વખત શ્રીમા શારદાદેવી જયરામવાટીમાં શાક સુધારી રહ્યાં હતાં. બ્રહ્મચારી કૃષ્ણલાલ શ્રીમાને ભક્તોના પત્રો વાંચીને સંભળાવી રહ્યા હતા. એક ભક્તે લખ્યું હતું : “મા, મનમાં શાંતિ નથી, મન ઈશ્વરમાં લાગતું નથી.” શ્રીમાએ શાક સુધારવાનું બાજુએ મૂકીને હાથ લંબાવીને ભારપૂર્વક કહ્યું : “તું એને લખી દે કે પંદર-વીસ હજાર વખત રોજ દિવસમાં ભગવાનના નામનો જપ કરે. થોડો સમય આવું કર્યા પછી જો મનની શાંતિ ન મળે તો મને લખે.” ભગવાનમાં મન એકાગ્ર કરવાનો, મનની શાંતિ મેળવવાનો સરળ ઉપાય શ્રીમા શારદાદેવીએ બતાવ્યો છે.

ધ્યાનમાં બેસવાથી મન કંઈ તુરત જ એકાગ્ર થઈ જતું નથી. તે તેના સ્વભાવ પ્રમાણે આડુંઅવળું ભટકવા લાગે છે. આ ભટકતા મનને જેમ પ્રાર્થના દ્વારા સ્થિર કરી શકાય છે, એમ મંત્ર-જપથી પણ સ્થિર કરી શકાય છે. આથી જ ધ્યાન પહેલાં પ્રાર્થના અને ભગવાનના નામનો જપ કરવો આવશ્યક બની રહે છે. મન ભલે ગમે તેવું મલિન હોય, જન્મોજન્મના સંસ્કારોથી ભરેલું હોય, એવા મનને શુદ્ધ કરવાની શક્તિ ભગવાનના નામજપમાં રહેલી છે. ‘ધ્યાન, ધર્મ અને સાધના’માં સ્વામી બ્રહ્માનંદજી કહે છે કે “જ્યાં ભગવાનનું નામ આવે છે ત્યાં પાપ ટકતું નથી. અપવિત્રતા રહેતી નથી. કપાસના ઢગલામાં દીવાસળી મૂકવાથી જેમ સમસ્ત કપાસ ક્ષણભરમાં ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે, તેમ એક ક્ષણમાં સમસ્ત પાપોને ભસ્મ કરવાની પ્રચંડ શક્તિ ભગવાનના નામમાં રહેલી છે.” શ્રીરામકૃષ્ણ દેવે કહ્યું છે કે : “એક હજાર વરસથી બંધ રહેલા ઓરડામાં અંધકાર ભરેલો હોય, અને તેમાં દીવો પેટાવવામાં આવે તો ખટ્ટ કરતો પ્રકાશ થઈ જાય છે, ઓરડો ઝળાહળા થઈ જાય છે, એક વરસનો અંધકાર દૂર કરતાં એક ક્ષણ લાગે છે, એવું જ ભગવાનનું નામ કરી શકે છે. જનમજનમના કુસંસ્કારોને પાપોને તે ક્ષણમાં દૂર

કરી શકે છે.” આ જ પુસ્તકમાં સ્વામી બ્રહ્માનંદજી બીજા એક શિષ્યને કહે છે : “ખૂબ જપ કરો, બેટા, ખૂબ જપ કરો. કળિયુગમાં યજ્ઞયાગ કરવા બહુ જ મુશ્કેલ છે. જપ કરતાં કરતાં મન સ્થિર થઈને ઈષ્ટમાં લય પામી જશે. જપની સાથે ઈષ્ટમૂર્તિનું ચિંતન કરવું જોઈએ. એનાથી જપ ધ્યાન બંને એકસાથે થઈ જાય છે. આ રીતે જપ કરવાથી ત્વરિત કામ થઈ જાય છે.”

સહજ ધ્યાનની સ્થિતિએ પહોંચવા માટે નામના જેવું સરળ અને અસરકારક શસ્ત્ર બીજું એકેય નથી. આમાં કંઈ કઠોર તપશ્ચર્યા કે આકરાં વ્રતો કરવાનાં નથી. બસ તેમાં સાચા દિલથી શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રભુના નામનું રટણ કરવાનું છે. અવિરત નામજપથી અંદરનો પડદો પાતળો થઈને ઓગળી જાય છે અને આત્મા સહજ રીતે પ્રકાશિત બની જાય છે. આથી જ કળિયુગમાં નામજપ સહુથી વધારે સલામત અને અસરકારક ગણાય છે. બીજી સાધનાઓમાં તો જો આંતરશુદ્ધિ પૂરેપૂરી ન થઈ હોય તો વિકૃત પરિણામો આવે છે. જ્યારે નામજપથી તો પહેલાં ચિત્તશુદ્ધિ આપોઆપ થાય છે અને પછી ઈષ્ટની પ્રાપ્તિ થાય છે. શ્રીમા શારદાદેવી પણ કહે છે કે : “જપાત્ સિદ્ધિઃ” જપ કરવાથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગીતામાં “” એમ કહીને જપયજ્ઞને શ્રેષ્ઠ ગણાવે છે. બીજા યજ્ઞોમાં કેટકેટલી સામગ્રીઓ જોઈએ, વિધિઓ કરવી પડે. વિધિમાં પાછી ભૂલ થાય તો તેનાં દુષ્પરિણામ પણ ભોગવવાં પડે. જ્યારે જપ-યજ્ઞમાં આવું કંઈ જ કરવું પડતું નથી. એના માટે કોઈ બાહ્યવિધિઓની જરૂર પડતી નથી. અંતરમાં ભગવાનના નામનું સતત રટણ ચાલ્યા કરે એ છે જપ-યજ્ઞ. કોઈ પણ વ્યક્તિ મળે ત્યારે આ યજ્ઞ કરી શકે છે. જો ગુરુએ ઈષ્ટનામ આપ્યું હોય કે મંત્રદીક્ષા આપી હોય તો તે નામ કે મંત્ર સિદ્ધ થયેલાં હોય છે. ગુરુમુખેથી પ્રાપ્ત થયેલાં હોય છે. આથી તેમાં વિશેષ શક્તિ રહેલી હોય છે અને સાથે તેમાં શિષ્યની શ્રદ્ધા

ભળી હોય છે. એવા મંત્રનો જપ કરવાથી ફળ જલદી મળે છે. પણ જો ગુરુએ મંત્ર ન આપ્યો હોય કે નામ ન મળ્યું હોય તોપણ વ્યક્તિને પોતાને જે નામમાં શ્રદ્ધા હોય તે નામનો સતત જપ કરે તોપણ તેને ફળ મળે છે. ઝૂં નમઃ શિવાય, શ્રીકૃષ્ણ શરણં મમ, શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ, હરિ ઝૂં રામકૃષ્ણ. આ સાદા મંત્રોનો જપ કરવાથી કે ફક્ત કાલી, દુર્ગા, રામ, કૃષ્ણ, શિવ વગેરેમાંથી જે નામમાં શ્રદ્ધા હોય તેનો જપ કરવાથી પણ ફળ મળે છે. જપયજ્ઞનું ફળ એટલે પરમશાંતિ. શાશ્વત આનંદ અને પરમાત્માની દિવ્યચેતના સાથેની એકરૂપતા. આટલું મોટું ફળ બીજા કોઈ યજ્ઞમાં કે બીજા કોઈ સાધનામાં આટલી સહેલાઈથી મળતું નથી. શાશ્વત સફળતા મેળવવાનો, આથી સરળ ઉપાય બીજો એકેય નથી.

વળી, આ નામમાં અપાર શક્તિ રહેલી છે. એના દ્વારા સર્વ કંઈ સિદ્ધ થઈ શકે છે. એનો સ્વીકાર બધા ધર્મોએ પણ કરેલો છે. શ્રીમા શારદાદેવી કહે છે કે “વિધાતાએ લખેલા લેખને ભૂંસવાની શક્તિ પણ નામજપમાં રહેલી છે. વિધાતાએ લખેલા લેખ વિધાતા સિવાય કોઈ જ ભૂંસી શકતું નથી, પણ ભગવાનના નામનું સતત રટણ કરનારના લેખ વિધાતા પોતાના હાથે ભૂંસી નાખે છે.” આપણે આગળ જોયું કે રામનામના અવિરત જપથી અને ધ્યાનથી લૂંટારાને ઋષિપદ પ્રાપ્ત થયું અને મહાકવિ વાલ્મીકિ બન્યા.

ઉપરાંત ભગવાનનું નામ તો પારસમણિથી પણ વધારે અસરકારક છે. પારસમણિ લોઢાને સોનું બનાવે છે. પણ લોઢાને પારસમણિ નથી બનાવી શકતો. ત્યારે ભગવાનનું નામ લોઢા જેવા કઠોર મનને શુદ્ધ જ નહીં, પણ દિવ્ય બનાવી દે છે, આ વિશે એક દૃષ્ટાંતકથા છે : નદીકિનારે એક મહાત્મા ઝૂંપડી બાંધીને રહેતા હતા. આખો દિવસ ભગવાનનું નામ જપતા રહેતા. એક દિવસ એક ગરીબ માણસ એમની પાસે આવ્યો ને પ્રણામ કરી કહ્યું : “હે મહાત્મા, મેં સાંભળ્યું છે કે તમારી પાસે પારસમણિ છે, જે લોઢાને સુવર્ણ બનાવી દે છે. કૃપા કરી મને તે આપો તો મારી દરિદ્રતા દૂર થઈ જાય.”

“પારસમણિ ? હા, એક કાચનો ટુકડો મને મળ્યો હતો. તે મેં ઘા કરીને ફેંકી દીધો. તું આ રેતીમાં જો, કદાચ તને મળી જાય.” રેતીમાં શોધતાં એ ગરીબ માણસને પારસમણિ મળ્યો ને તે નાચી ઊઠ્યો કે ‘હવે તો દુઃખના દિવસો ગયા.’ સંતની રજા લઈને ઘરે જવા નીકળ્યો. પણ રસ્તામાં તેને વિચાર આવ્યો કે મહાત્મા પાસે આનાથી પણ વધારે મોટો મણિ હોવો જોઈએ, નહિતર તેઓ આને કંઈ આવી રીતે ફેંકી દે ? આ વિચાર આવતાં તે પાછો ફર્યો. મહાત્માને આ વિશે પૂછતાં તેમણે કહ્યું : “હા, મારી પાસે તો એવો કીમતી હીરો છે કે જેની પાસે આખી દુનિયાનો વૈભવ ઝાંખો પડી જાય.”

“તો તમે મને એ આપો.”

“પહેલાં આ કાચના ટુકડાથી તારા ઘરે જઈને બધી વ્યવસ્થા કરીને પછી આવ, પછી હું તને એ આપીશ.” પછી માણસ પાછો આવ્યો ત્યારે એ સંતે એને ભગવાનના નામનો મહામંત્ર આપ્યો અને એ મંત્રના જપથી શિષ્ય શુદ્ધ સુવર્ણ જ નહીં, પણ હીરા જેવો પ્રકાશિત બની ગયો. ભગવાનનું નામ એ મનુષ્યના મનને શુદ્ધ કરી પ્રકાશિત કરનાર અદ્ભુત રસાયણ છે. એટલે જ મીરાં કહે છે :

પાયોજી મૈને રામરતન ધન પાયો,
વસ્તુ અમોલક દી મેરે સદ્ગુરુ,
કૃપા કર અપનાયો... .. પાયોજી મૈને

આ રામરતન ધન એવું છે કે જેને પ્રાપ્ત કરવાથી જન્મોજન્મની દરિદ્રતા દૂર થઈ જાય છે. જે મળ્યા પછી બીજું કંઈ મેળવવાનું રહેતું નથી. પણ આ રત્નનું મૂલ્ય કોણ આંકી શકે ? જેમ હીરાનું મૂલ્ય ઝવેરી આંકી શકે, તેમ સાચો શિષ્ય એનું મૂલ્ય જાણી શકે. બાકી તો દરેક પોતાની કક્ષા પ્રમાણે એનું મૂલ્ય સમજી શકે. આ સંદર્ભમાં શ્રીરામકૃષ્ણ દેવ એક વાર્તા કહેતા : “શેઠ પાસે એક હીરો હતો. તેણે નોકરને આપીને કહ્યું : જા શાકવાળા પાસે આનું મૂલ્ય કરાવી આવ.” શાકવાળાએ કહ્યું : “આ કાચનો ટુકડો સરસ છે. હું તેનાં નવ શેર રીંગણાં આપું. એથી વધારે એક પણ નહીં.” પછી શેઠે કાપડિયા પાસે મોકલ્યો. કાપડિયો કહે, “નવ વાર કાપડ આપું. એથી એક તસુ પણ વધારે નહીં.” ત્યાર

બાદ સોનીની દુકાને ગયો. સોનીએ કહ્યું : “નવ તોલા સોનું આપીશ. એથી એક રતી પણ વધારે નહીં.” પછી ઝવેરી પાસે ગયો. હાથમાં લેતાં જ ઝવેરી કહે, “નવ કરોડ રૂપિયા આપીશ.” હીરો એનો એ જ હતો, પણ દરેકે પોતાની કક્ષા પ્રમાણે તેનું મૂલ્ય કર્યું. એ જ રીતે ગુરુએ આપેલા મંત્રનું મૂલ્ય શિષ્યો પોતપોતાની કક્ષા પ્રમાણે આંકે છે. ભલે શરૂઆતમાં શિષ્ય રાખીને જપ કર્યા કરે તો તેની કક્ષા જ બદલાઈ જાય છે અને પછી તેને અનુભૂતિ થાય છે કે ‘વસ્તુ અમોલક દી મેરે સદ્ગુરુ.’

‘પરમ પદને પંથે’ પુસ્તકમાં રામકૃષ્ણ મઠ અને મિશનના છઠ્ઠા પરમાધ્યક્ષ સ્વામી વિરજાનંદજી કહે છે : “સદ્ગુરુ સિદ્ધમંત્ર જ આપે કે જે મંત્રો જપીને યોગી ઋષિઓ સિદ્ધ થયા હતા અને જે મંત્રો ગુરુપરંપરાથી ચાલ્યા આવે છે. ગુરુ પોતાની કલ્પનાનું જે તે કંઈ તો આપે નહીં. માટે મંત્રમાં અવિશ્વાસ કે અંધશ્રદ્ધા રાખવાં નહીં. લાંબા વખત સુધી જપ કરવા છતાંય જો મનની એકાગ્રતા યા પવિત્રતા ન આવે તો જાણજો કે મંત્રનો દોષ નથી. પણ એનું કારણ છે - તમારી પોતાની જ ત્રુટિ યા દોષ અને એને સુધારવાનો પ્રયાસ કર્યા વગર કેવળ મોઢેથી જ જપ કરવાથી યા બીજો ગુરુ કરવાથી શું વળવાનું હતું ? મન અને મુખ બેયને એકસાથે લગાડીને જપ કરવો જોઈએ. મન અને વાણી એક થવાં જોઈએ.”

આ ઉપરાંત પણ તેઓ શિષ્યને મંત્રજપ કેવી રીતે કરવો એનું માર્ગદર્શન આપતાં કહે છે : “જપ આરંભમાં મનમાં મનમાં સ્પષ્ટ રીતે ઉચ્ચારણ કરી ધીરે ધીરે કરવો પડે, તેથી વાર લાગે. ક્રમે ક્રમે વધુ વખત અભ્યાસ કરતાં કરતાં ઝડપથી કરી શકાય. જપ કરતી વખતે મનને મંત્રમાં અને મંત્રના પ્રતિપાદ્ય ઈષ્ટદેવતામાં એકાગ્ર કરવાનો પ્રયત્ન કરજો. મંત્રને મહાશક્તિનો આધાર, ઈષ્ટના સ્વરૂપ રૂપે જાણજો. સ્થૂળને પકડીને સૂક્ષ્મે, સૂક્ષ્મને પકડીને મહાસૂક્ષ્મે પહોંચાય કે જે છે વાણી મનથી અતીત અવાહમનસ ગોચરમ્.”

મંત્રની દોરી ઝાલીને છેક પરમાત્મા સુધી સીધા પહોંચી શકાય છે. એટલે સર્વોચ્ચ સફળતા માટેનું આ

અમોઘ શસ્ત્ર તો છે જ. પણ દૈનંદિન જીવનમાં સુખશાંતિ અને શક્તિ પ્રાપ્તિ માટેનું પણ આ અમોઘ શસ્ત્ર છે. સંસારમાં રહેતા મનુષ્યોને તો જીવનમાં અનેક સમસ્યાઓ આવતી જ રહે છે. ઘણી વખત માણસ સમસ્યાઓથી ઘેરાઈ જાય છે. ત્યારે હારીને-થાકીને આત્મહત્યા જેવું પગલું ભરવા તૈયાર થઈ જાય છે. આ સંદર્ભમાં શ્રીમા શારદાદેવી સંસારની સર્વ સમસ્યાઓનો સરળ ઉકેલ આપતાં જણાવે છે કે “ચૂપચાપ ઈશ્વરનું નામ લેવું. શ્રીરામકૃષ્ણના નામનો જપ કરવો, એ જીવનની સમસ્યાઓનો ઉકેલ લાવવાનો સહેલામાં સહેલો અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ રસ્તો છે.” જીવનથી ભાગી જવાથી કોઈ સમસ્યાઓ હલ થઈ જતી નથી. ઘણા લોકો જીવનથી કંટાળીને કહે છે : “અમારે સંન્યાસ લેવો છે. અમારે બધું છોડી દેવું છે. પછી કોઈ સમસ્યા જ ન રહે.” પણ એ તો પલાયનવાદ છે. જીવનથી કંટાળીને, હારીને, સંન્યાસ લેવાથી કદાચ બહારથી બધું છૂટી ગયેલું દેખાય પણ અંદરથી કંઈ છૂટેલું હોતું નથી. માયા કોઈને કોઈ રીતે પકડ જમાવી દેતી જ હોય છે. સાચી રીતે છૂટવા માટે ભગવાનના નામનો જપ એ જ શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ માટે, મનની શાંતિ માટે, સમસ્યાઓના નિરાકરણ માટે, મનની એકાગ્રતા અને ધ્યાનાવસ્થાની પ્રાપ્તિ માટે પણ નામજપથી બીજો કોઈ સરળ ઉપાય નથી જ.

નામમાં તો અદ્ભુત શક્તિ રહેલી છે. કોઈ વ્યક્તિને તેના નામથી બોલાવવામાં આવે તો તે આવે જ છે, બેચાર વખત બોલાવવામાં આવે, તો તો તે અચૂક આવે જ છે. તો પછી ભગવાનને નામથી બોલાવવામાં આવે તો તેઓ આવે જ ને ! ભગવાનના આગમનથી પ્રથમ તો મનમાં શાંતિ આવે છે. પછી શાંત બનેલા મનમાં ભગવાન પોતાનું રહસ્ય પ્રગટ કરે છે અને તેમ થતાં નામથી અનામમાં, રૂપથી અરૂપમાં, વ્યક્તમાંથી અવ્યક્તમાં પહોંચાડી દે છે. અંગ્રેજીના મહાન કવિ ટેનિસન પોતાનું નામ લેતાં લેતાં દિવ્ય અનુભૂતિ સુધી પહોંચી ગયા. નામમાંથી અનામમાં પહોંચી ગયા. તો પછી ભગવાનનું નામ લે તેના માટે આધ્યાત્મિક સફળતાના બધા માર્ગો ખુલ્લા થઈ જાય તેમાં આશ્ચર્ય શું ?

(‘એકાગ્રતા અને ધ્યાન’માંથી સાભાર)

‘યોગ એ જ જીવન’ (૬)

શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

[ન્યૂયોર્ક (અમેરિકા)થી ‘ગુજરાત ટાઈમ્સ’ નામનું સાપ્તાહિક પ્રગટ થાય છે તેના મેગેઝિન વિભાગ સપ્તકમાં પૂ.સ્વામીજી લિખિત ‘યોગ એ જ જીવન’ની લેખશ્રેણી પ્રગટ થાય છે. તેમાંથી નીચેનો લેખ આપણે ‘દિવ્ય જીવન’માં સાભાર લઈએ છીએ. –સંપાદક]

યોગી પોતાના મૃત્યુનો સમયકાળ જાણતો હોય છે, તે મૃત્યુને પડકારી પણ શકે છે

ઉટાહના સોલ્ટલેઈક શહેરના ડૉ. સૌરભ શાહ ભાંગ્યુંતૂટ્યું ગુજરાતી બોલી જાણે છે, પરંતુ તેમનાં ધર્મપત્ની રેશમ પાસે ‘સપ્તક’નું સ્વાસ્થ્ય પાનું - ‘યોગ એ જ જીવન’ બહુ જ રસપૂર્વક વંચાવે છે, અને એકાગ્ર મને સાંભળે છે. તેમનો પ્રશ્ન છે, ‘સ્વામીજી, ગયા ‘સપ્તક’માં આપે ઈડા, પિંગળા અને સુષુમ્ણા સંબંધી એક રસ ઊભો કર્યો છે. તેના વિશે કંઈક વિગતથી કહોને ?’

અમારા સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજે ૩૦૦થી વધુ પુસ્તકો લખ્યાં છે, જેમાંથી એક પુસ્તક માત્ર ‘પ્રાણાયામ વિજ્ઞાન’ અને બીજું ‘સાધના’ પુસ્તક છે. આ બંને પુસ્તકોના માધ્યમે તેમણે સ્વરસાધનાની ખૂબ જ રુચિકર વાત કરી છે.

આપણા સૌના માનવશરીરમાં ૭૨,૦૦૦ નાડીઓ છે, તેમાંથી પ્રાણનો સંચાર થાય છે. તેમાં ચોવીસ નાડી મુખ્ય છે. આ ચોવીસમાં પણ દસ અને તે દસમાં ત્રણ પ્રમુખ નાડીઓ છે. (૧) ઈડા અથવા ચંદ્ર નાડી (૨) પિંગળા અથવા સૂર્ય નાડી અને (૩) સુષુમ્ણા એ સૂર્ય નાડી તથા ચંદ્ર નાડી વચ્ચે કાર્યરત છે.

ચોવીસ કલાકના એક દિવસ અને રાત્રિમાં એક માણસ ૨૧,૬૦૦ વખત શ્વાસોચ્છ્વાસ કરે છે. જો જમણા નસકોરાથી શ્વાસ ચાલતો હોય તો તે સમયે સૂર્ય નાડી કામ કરતી હોય છે, અને જો ડાબા નસકોરાથી શ્વાસ ચાલતો હોય તો ચંદ્ર નાડી કામ કરી રહી છે, તેવું કહેવામાં આવે છે.

સવારે જો સૂર્ય નાડી ચાલતી હોય તો પહેલાં જમણો પગ જમીન ઉપર મૂકીને પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશા તરફ ચાલવું, જે લાભદાયક નીવડશે. જો ચંદ્ર નાડી ચાલતી હોય તો પહેલાં ડાબો પગ જમીન ઉપર મૂકીને પશ્ચિમ અથવા દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલવું, જે લાભદાયક

પુરવાર થશે. જો કોઈ માણસ પ્રશ્ન પૂછે તે સમયે જો સૂર્ય નાડી (પિંગળા નાડી) ચાલતી હોય અને પ્રશ્નકર્તા નીચે, પાછળ અથવા જમણી બાજુ ઊભો રહીને પ્રશ્ન પૂછે તો તેમને સફળતા જ મળશે, પરંતુ જો ચંદ્ર નાડી ચાલતી હોય અને પ્રશ્ન પૂછનાર ઉપર, સામે અથવા ડાબી બાજુ ઊભો રહીને પ્રશ્ન પૂછતો હોય તો પણ સફળતા મળતી હોય છે.

આ ઈડા અને પિંગળા નાડીઓ અનિચ્છાવર્તી નાડીઓ નથી, તે તો સૂક્ષ્મ પ્રાણનું વહન કરનાર સૂક્ષ્મ નાડીઓ છે, પરંતુ સ્થૂળ શરીરમાં તે કામચલાઉ રીતે અનૈચ્છિક તંત્રની નાડીઓને મળતી આવે છે એમ કહી શકાય. ઈડા ડાબા અને પિંગળા જમણા અંડકોશમાંથી શરૂ થાય છે. મૂલાધાર ચક્ર આગળ સુષુમ્ણા નાડીને મળે છે અને ત્યાં એક ગ્રંથિનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. મૂલાધાર ચક્ર પાસેનો આ ત્રણેય નાડીઓનો સંગમ તેને આપણે મુક્તત્રિવેણી કહી શકીએ.

ગંગા જમુના અને સરસ્વતી અનુક્રમે પિંગળા, ઈડા અને સુષુમ્ણામાં જ વસે છે. પ્રયાગનું ખરું સ્નાન એટલે આ ત્રણેય નાડીઓના અનુસંધાનમાં પ્રાણશક્તિનું આહ્વાન. આ સંગમસ્થાન બ્રહ્મગ્રંથિ કહેવાય છે. ત્યાર પછી તે અનાહત અને આજ્ઞાયકમાં મળે છે. આ વિરાટ બ્રહ્માંડમાં પણ ગંગા જમુના અને સરસ્વતી છે તે ત્રિવેણી પ્રયાગમાં મળે છે.

ઈડા ડાબા અને પિંગળા જમણા નસકોરામાંથી વહે છે. ઈડાને ચંદ્ર અને પિંગળાને સૂર્ય નાડી કહે છે, તે આગળ ઉપર આપણે જોઈ ગયા. આ ઈડા ઠંડક આપનાર છે, તો પિંગળા ગરમી આપનાર છે. પિંગળા આહારને પચાવે છે. ઈડા ફિક્કી છે, શક્તિરૂપ છે. તે જગતની મહાન પોષણકર્તા છે. પિંગળા અગ્નિ જેવી લાલ અને રુદ્ર રૂપ છે. ઈડા અને પિંગળા સમય સૂચવે

છે, પણ સુષુમ્ણા કાળને ગળી જાય છે.

યોગી પોતાના મૃત્યુનો સમય કાળ જાણતો હોય છે ત્યારે તે પોતાના પ્રાણને સુષુમ્ણામાં લઈ જાય છે, બ્રહ્મરંધ્રમાં રાખે છે ને કાળની અવગણના કરે છે. તેને પડકારે છે. મહારાષ્ટ્રના વિખ્યાત ચાંગદેવે પ્રાણને સુષુમ્ણામાં લઈ જઈ મૃત્યુનો કેટલીય વાર સામનો કર્યો હતો. પૂના નિકટ આળંદીના જ્ઞાનદેવના તેઓ સમકાલીન હતા. પોતાની યોગસાધનાના બળે ૧૨૦૦થી વધુ વર્ષ જીવ્યા હતા. એટલું જ માત્ર નહિ, પરંતુ તેમને વરેલી પ્રાણાયામની અભૂતપૂર્વ સિદ્ધિને કારણે તેમણે જડ-ચેતન ઉપર પ્રભુત્વ મેળવ્યું હતું. તેઓ જ્ઞાનદેવને મળવા વાઘની પીઠ ઉપર બેસીને ગયેલા. હાથમાં ચાબુકની જગ્યાએ જીવતો નાગ પકડીને બેસતા હતા. તેમની સામે જ્ઞાનદેવજી એક ખડક ઉપર બેસીને યાત્રા કરતા હતા. જ્ઞાનદેવજીની આજ્ઞા પ્રમાણે ખડક ચાલતો હતો.

આ સ્વરસાધના યા શ્વાસનો અભ્યાસ સત્ય અને બ્રહ્મને પ્રકટ કરનાર તેમ જ પરમજ્ઞાન અને આનંદદાતા છે. ઈડાના વહન વખતે શાંત કાર્યો કરતાં રહેવું જોઈએ અને પિંગળાના વહન વખતે ઉગ્ર કાર્યો કરવાં જોઈએ. ઉગ્ર એટલે ઉત્સાહપૂર્વકનાં પરોપકારી કાર્યો. સુષુમ્ણાના વહનમાં યોગ, માનસિક શક્તિઓ અને ધ્યાનાદિની પ્રાપ્તિમાં પરિણમતાં કાર્યો કરવાં ઉચિત છે. જો સૂર્યોદય સમયે શ્વાસ ઈડામાં વહેતો હોય અને આખો દિવસ તેમાં જ ચાલુ રહે તેમ જ સૂર્યાસ્ત સમયે પિંગળામાં વહેતો હોય અને આખી રાત તેમાં જ ચાલુ રહે, તો તેનાં નોંધપાત્ર સુપરિણામ આવતાં હોય છે. આખો દિવસ શ્વાસને ઈડામાં અને રાતભર પિંગળામાં વહેવા દો. આવો અભ્યાસ કરી શકાય તો ખરેખર જીવન યોગ બને છે. અહીં એક પ્રશ્ન સંભવે કે ઈડા અને પિંગળા સતત એક ધારાપ્રવાહમાં ચાલતાં નથી, દર દોઢ કલાકે આ બંને તેમના માર્ગ જમણેથી ડાબે અને ડાબેથી જમણે બદલતી હોય છે, પરંતુ આપણે આ ઈડા અને પિંગળાનો માર્ગ આપણી આવશ્યકતા અનુસાર બદલી શકીએ છીએ - પિંગળાનાં વહેણને ઈડા અને ઈડાનાં વહેણને પિંગળામાં લઈ જઈ શકાય છે.

(૧) ડાબે પડખે દસ મિનિટ સૂઈ રહેવાથી જમણું અને જમણે પડખે સૂઈ રહેવાથી ડાબું નસકોરું ચાલુ થઈ જાય છે.

(૨) રૂના બે બારીક (કોટન) વસ્ત્રના પૂમડાથી નસકોરાને થોડો સમય બંધ કરતાં બંધ નસકોરું ચાલતું થાય છે. અર્થાત્ જે નસકોરું ચાલતું હોય તેને બંધ કરવું તેથી બંધ નસકોરું ચાલુ થશે.

(૩) ટટ્ટાર બેસીને ડાબો ઢીંચણ ઉપર વાળવો અને ડાબી એડીને ડાબા નિતંબ નીચે રાખવી, પછી ડાબી બગલને ડાબા ઢીંચણથી દબાવવી. થોડી જ પળોમાં શ્વાસ પિંગળામાંથી વહેવા માંડશે.

(૪) બેઉ એડી જમણા નિતંબ પાસે સાથે જ રાખો. જમણો ઢીંચણ ડાબા ઢીંચણ પર રહેશે. ડાબી હથેળી એક ફૂટ દૂર જમીન પર રાખી તેના શરીરનું વજન તોળો. કોણીને વળવા દેશો નહિ. માથું પણ જમણી બાજુ ઢાળો. ડાબી ઘૂંટી જમણા હાથથી પકડો. અસરકારક પદ્ધતિ છે.

(૫) નૌલીક્રિયાથી પણ શ્વાસવહનને બદલી શકાય છે (આ પ્રક્રિયા સૌને માટે સહજ કે સરળ નથી).

(૬) પરંતુ અભ્યાસથી કેટલાક યોગીઓ ઈચ્છાશક્તિથી જ આ વહેણને બદલી શકે તેવા પણ હોય છે.

(૭) હંસદંડ કે યોગદંડ (આશરે બે ફૂટ ઊંચી અને છેડે આરામ માટે ટી આકારનું માળખું કે સાધન)ને ડાબી બગલમાં રાખી તેના પર ડાબી બાજુ મુકો.

(૮) ખેચરી મુદ્રા દ્વારા તાત્કાલિક અને અત્યંત અસરકારક રીતે વહનને બદલી શકાય છે. યોગી જીભને અંદર વાળીને છેડાથી શ્વાસના માર્ગ આરંભ કે બંધ કરે છે.

ઉપરના પ્રયોગ માટે શ્વાસનું સામાન્ય નિયમન કરતાં રહેવું જોઈએ. આ શ્વાસનિયંત્રણથી નાડીશુદ્ધિ થાય છે. શ્વાસ વિજ્ઞાન-પ્રાણાયામ વિજ્ઞાનથી વધારે ગુપ્ત જ્ઞાન કે વધુ નિષ્ઠાવાન મિત્ર કદી બીજા કોઈને પણ કહી શકાય નહિ. પ્રાણાયામના નિયમિત અભ્યાસથી આત્મસંયમ, આત્મપ્રભુત્વ, નામ-યશ-સમૃદ્ધિ અને વૈભવ મળે છે. તેનાથી ભૂત વર્તમાન અને ભવિષ્યનું

જ્ઞાન તથા બીજી અનેક સિદ્ધિઓ પણ પ્રાપ્ત થાય છે અને શ્રેષ્ઠ દશા પમાય છે.

આપણે સૌએ ખંતપૂર્વક જાગૃતિપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે આપણે દિવસે ડાબા નસકોરાંમાંથી અને રાત્રે જમણા નસકોરાંમાંથી શ્વાસ ચાલે. આ સાધના પ્રાણાયામનો જ એક પ્રકાર છે, પરંતુ તેને સ્વરસાધનયોગ એ રીતે ઓળખવામાં આવે છે. જો આમ થઈ શકે તો તે આપણે સૌને અદ્ભુત લાભ આપી શકે. અયોગ્ય નાડીમાં શ્વાસ વહનરૂપ ખોટો સ્વર તે સંખ્યાબંધ પીડાઓનું કારણ બને છે. ઉપર મુજબના સાચા સ્વરનું પાલન નિરામય દીર્ઘ જીવન પ્રદાન કરે છે. આ બધું અસંભવ નથી. પ્રમાદને કારણે, અજ્ઞાનને કારણે આ વિજ્ઞાનની જાણકારી વગર જ આપણે જીવન જીવીએ છીએ માટે જ આવું બને છે. અમે અમારા આશ્રમમાં દરરોજ આઠ વખત યોગના વર્ગો ચલાવીએ છીએ. આશ્રમ વ્યવસ્થા જળવાય માટે માત્ર એકસો રૂપિયા જ મહિને ફી લઈએ છીએ, હેતુ એટલો જ વધુમાં વધુ લોકો વૈજ્ઞાનિક રીતે સાચું-સારું અને જીવન ઉપયોગી જીવન જીવવાનું ભાથું પ્રાપ્ત કરે - ઉનાળે મે મહિનામાં અને શિયાળે ડિસેમ્બરમાં યોગશિક્ષકોને તાલીમ આપીએ છીએ, જેથી વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિનું સાચું જ્ઞાન અને જનગણ પ્રભાવક લોકોપયોગી જ્ઞાન વધુમાં વધુ લોકોને પહોંચાડી શકાય. આપણા જીવનમાંથી જેટલું સાચું સારું લોકોને આપી શકાય, તેટલું જ જીવન સાર્થક છે, બાકી લોભ અને સ્વાર્થનાં પડીકાં બાંધવાની દુકાનો તો ઠેર ઠેર છે જ. સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ સદેવ કહેતા Give Give Give, આપો, આપો, આપો, 'Spend Spend Spend, He will Send Send Send.'

માટે પ્રાણાયામ, ધ્યાન, યોગાભ્યાસ અને યોગમય જીવનયાપનમાં પ્રમાદ ન કરીએ. ઢીલાશ, નિષ્ક્રિયતા અને બેદરકારીનો ત્યાગ કરીએ. કટિબદ્ધ થઈએ (Gird up loin), નકામી વાતો છોડી દઈએ (Not waste time in idle gossiping and Scandle book bittime). કંઈક વ્યવહારુ ઠોસ જીવન જીવવા તત્પર થઈએ. અભ્યાસ પ્રારંભ કરતાં પૂર્વે આ સર્વે વિજ્ઞાનના

પ્રદાતા પરમાત્મા યોગેશ્વર શિવને પ્રણામ કરીએ. વિઘ્નવિનાશક દેવાધિદેવ ગણેશને પ્રણામીએ અને પ્રાણાયામનો આજથી, અત્યારથી જ આરંભ કરીએ.

આ પ્રાણાયામ પ્રકરણ આરંભીએ તે પૂર્વે ઈતર નાડીઓ વિશે પણ થોડું જાણી લઈએ. તેઓનાં નામ છે, ગાંધારી, હસ્તજિહ્વા, કુહુ, સરસ્વતી, પૂષા, શંખિની, પયસ્વિની, વરુણી, અલંબુષા, વિશ્વોદ્ધારા, યશસ્વિની અને બીજી અનેક મહત્ત્વની નાડીઓનાં વર્ણન ઠેર ઠેર કરવામાં આવેલાં છે (Ref. યોગાંક કલ્યાણ કલ્પતરુ - ગીતા પ્રેસ ગોરખપુર પ્રકાશન). તે બધી નાડીઓ ઈડા, પિંગળા અને સુષુમ્ણાની બાજુએ આવેલી છે, અને કેટલાંક વિશિષ્ટ કાર્ય બનાવવા શરીરના વિવિધ ભાગોમાં જાય છે. તે બધી સૂક્ષ્મ નાડીઓ છે અને તેમાંથી ઘણી મોટી સંખ્યામાં અસંખ્ય ગૌણ નાડીઓ નીકળે છે, જેમ પીપળાનું પાન અસંખ્ય સૂક્ષ્મ તંતુઓથી છવાયેલું હોય છે, તેમ આ દેહ પણ હજારો સૂક્ષ્મ નાડીઓથી છવાયેલો છે. ઠું શાંતિ.

(દૈવી શક્તિનું અવતરણ.. અનુ. પાના નં-૧૩ પરથી) કહીએ તો ચાલે. એમની પહેલાંના કોઈ યોગી કે ઋષિએ એવી રીતે એ વિષયની રજુઆત કરી ન હતી. દૈવી શક્તિના અવતરણની જે વાત અહીં કહેવાઈ રહી છે તે વાત તેમણે કહેલા અતિમનસના અવતરણ સાથે સામ્ય ધરાવે છે કે નહિ, અને ધરાવે છે તો કેટલે અંશે, તેનો નિર્ણય વિદ્વાનોએ કરવાનો છે. અહીં તો તેને મારી રીતે સમજાવવાની કોશિષ કરી રહ્યો છું. જે દૈવી શક્તિ કે પરમ ચેતનાનો નિર્દેશ અહીં થઈ રહ્યો છે તે શક્તિ મન અને બુદ્ધિથી અતીત છે : મન અને બુદ્ધિની પારના પ્રદેશમાં પહોંચવાથી એનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકે એ અર્થમાં એને અતિમનસ કહી શકાય. બાકી તો એને ગમે તે નામ આપો કે ગમે તે નામે સંબોધો, મૂળભૂત રીતે તો એ શક્તિ એક જ છે. એને સર્વોપરી શક્તિ કહો, પરમ ચેતના કહો, કે બીજા ગમે તે નામે ઓળખો, એ બે નથી પરંતુ એક જ છે, અને એક જ હોઈ શકે, એ તો સહેલાઈથી સમજી શકાય તેમ છે.

'સાધના'માંથી સાભાર

ઉપનિષદ-યાત્રા

શ્રી ગુણવંતભાઈ શાહ

જન્મ થયો તુજ હૃદયને અનુસરવા

ઋષિના શબ્દો : આરભ્ય કર્માણિ ગુણાન્વિતાનિ । (શ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદ, અધ્યાય ૬, શ્લોક ૪)
ભાવાર્થ : મંડી પડો, કર્મ કરો રૂડાં રૂડાં, અને ધરી દો, પ્રભુપાય પાસે.

દલાઈ લામાની પ્રિય પ્રાર્થના

અગિયારમી સદીમાં તિબેટમાં એક મહાન સંત થઈ ગયા. એમનું નામ લાંઝિ થાંગ્યા. દલાઈ લામા રોજ એ સંતે રચેલી પ્રાર્થનાનો પાઠ કરતા રહે છે. પ્રાર્થનાનું શીર્ષક છે : 'The Eight Verses on the Training of the Mind.' પ્રાર્થનામાંથી થોડાક શબ્દો અહીં પ્રસ્તુત છે :

જ્યારે પણ હું
કોઈના સંપર્કમાં આવું
ત્યારે મારી જાતને અલ્પ ગણું
અને હૃદયના ઊંડા ભાવ સાથે
એ બીજા માણસને મહાન ગણું !
જ્યારે હિંસા અને પાપાચારથી ભરેલા
કોઈ લુચ્યા જીવોને હું મળું
ત્યારે જાણે કોઈ મૂલ્યવાન ખજાનો મળ્યો હોય
એમ એમને વહાલા ગણું !
જ્યારે ઈર્ષ્યાને કારણે
કોઈ મને ગાળો ભાંડે કે અપમાનિત કરે
ત્યારે હું હાર ભોગવી લઉં અને
બીજાઓને વિજય અર્પી દઉં !
જ્યારે મોટી આશા બાંધીને
જેને મેં મદદ કરી હોય
તે મને દુઃખ પહોંચાડે
ત્યારે હું એને મારા પરમ ગુરુ તરીકે નિહાળું !
ટૂંકમાં કહું તો
સીધી યા આડકતરી રીતે
હું સૌ જીવોને લાભ અને સુખની લહાણી કરું
અને કોઈ ન જાણે તેમ
સૌ જીવોની ઈજા અને યાતના
મારી જાત પર લઈ લઉં !

દલાઈ લામાની આ પ્રિય પ્રાર્થનામાં કરુણાની કવિતા પ્રગટ થઈ છે. હોવર્ડ સી. કટલરે દલાઈ લામા સાથે થયેલા સંવાદોને આધારે પુસ્તક લખ્યું તેનું શીર્ષક છે : 'The Art of Happiness : A Handbook for Living.' પુસ્તકને પાને પાને તથાગતની કરુણા પથરાયેલી હોય એવો ભાવ વાચક પામે છે. ઉપનિષદીય સાહિત્યમાં ક્યાંય કરુણા શબ્દ જોવા મળતો નથી. એકાદ અપવાદ સિવાય ક્ષમા શબ્દ પણ જડતો નથી. ગીતામાં કરુણા (કરુણાવાન) અને ક્ષમા શબ્દો છે. બૌદ્ધ પરંપરા કર્મના કાયદામાં માને છે અને એવી શ્રદ્ધા સેવે છે કે કરુણા જ સૌથી મહાન કાયદો છે. ઉપરની પ્રાર્થનામાં કરુણાની સાથોસાથ ક્ષમાનો મહિમા પણ થયો છે. મંત્રપ્રવેશ માટે આટલી ભૂમિકા પૂરતી છે.

કર્મશૂન્યતા શક્ય નથી જીવનમાં

કેવાં કર્મો વળગે છે ? કેવાં કર્મો ન વળગે ? કર્મબંધનથી શી રીતે બચાય ? આ ત્રણ પ્રશ્નોનો યોગ્ય જવાબ ન જડે તો સમાજમાં અકર્મણ્યતા વ્યાપે એવો સંભવ વધી જાય છે. અકર્મણ્યતા હોય એટલે ગરીબી હોવાની અને ગરીબી સ્વભાવે અધ્યાત્મવિરોધી ઘટના છે. ગાંધીજી ગરીબીને 'હિંસાના સૌથી વરવા સ્વરૂપ' તરીકે ગણાવે છે. કર્મ સાથે કઈ રીતે કામ પાડવું એ એક કોયડો છે કારણ કે કર્મની સાથે કર્મફળ (કર્મવિપાક) અને કર્મફળની આસક્તિ (કર્મસંગ) જોડાઈ જાય છે. કર્મશૂન્યતા શક્ય નથી. ગીતા કહે છે કે માણસ એકાદ ક્ષણ માટે પણ કર્મ કર્યા વગર રહી શકતો નથી. કર્મમુક્તિ શક્ય ન હોય તો શું વળગણમુક્તિ શક્ય છે ? કર્મ નથી છોડવાનું, કર્મફળનું વળગણ છોડવાનું છે. આ વાત કહેવી સહેલી છે, કરવી અઘરી છે. કોઈ ઉપાય ખરો ?

નેકી કર ઓર દરિયામેં ડાલ

ઋષિ કહે છે : 'સત્ત્વગુણથી લથપથ એવાં કર્મોનો આરંભ કરો અને પછી બધું જ પરમેશ્વરને અર્પણ કરી દો.' સાચું કહ્યું છે : નેકી કર ઓર દરિયામેં

ડાલ. કર્મ શુભ હોય કે અશુભ, વળગે તો ખરાં જ. લાડુ સાથે ખસખસ વળગે છે અને છાણના પોદળા સાથે ધૂળ વળગે છે. વળગણ એટલે વળગણ. એ છૂટે તેનો ઉપાય એક જ છે : જે કંઈ કર્મ થાય તે પ્રભુપ્રીત્યર્થે થાય. ઋષિ કહે છે :

આરભ્ય કર્માણિ ગુણાન્વિતાનિ

ભાવાંશ્ચ સર્વાન્ વિનિયોજયેદ્ યઃ ।

સમર્પણના ભાવ સાથે થયેલા રૂડાં (ગુણાન્વિત) કર્મો વળગતાં નથી (ન લિપ્યતે) એ વાતનો તાળો મળે તેવાં થોડાંક ઉપનિષદીય વિધાનો પ્રસ્તુત છે :

(૧) ન કર્મ લિપ્યતે નરે । (ઈશોપનિષદ) : આ મંત્રમાં કર્મ કરતાં રહીને સો વર્ષ સુધી જીવવાની ઈચ્છા રાખવાની હિમાયત થઈ છે. ઋષિ કહે છે કે કર્મો માણસને વળગતાં નથી.

(૨) ન લિપ્યતે લોકદુઃખેન બાહ્યઃ । (કઠોપનિષદ) : ઋષિ કહે છે કે અંતરાત્માને લૌકિક દુઃખો વળગતાં નથી. આત્મભાવ કેળવાય તો વળગણ છૂટે.

(૩) ન સહ તેરપ્યાચરન્ પાપ્મના લિપ્યતે । (છાંદોગ્ય ઉપનિષદ) : ઋષિ (તે સમયની વર્ણપ્રથાના સંદર્ભમાં) પતિત માણસોના ચાર પ્રકાર ગણાવે છે : સોનું ચોરનાર, બ્રાહ્મણ થઈને શરાબનું સેવન કરનાર, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર કરનાર અને બ્રાહ્મણની હત્યા કરનાર. પછી ઋષિ કહે છે કે, આવા ચાર પ્રકારના લોકો સાથે વ્યવહાર રાખનારો માણસ પણ પાંચમા પ્રકારનો પતિત ગણાય. પણ આવા પાંચેય પ્રકારના પતિત લોકો સાથે સંપર્કમાં આવનાર પણ, પંચાગ્નિની સાધના કરનાર અગ્નિસાધક પાપનાં વળગણથી અલિપ્ત રહી શકે છે.

(૪) ત વિદિત્વા ન લિપ્યતે કર્મણા પાપકેન । (બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ) : ઋષિ કહે છે કે જે બ્રહ્મના સ્વરૂપને જાણે છે તેને પાપકર્મ વળગતું નથી.

(૫) યથા પુષ્કરપલાશ આપો ન શ્ચિલપ્યન્ત । (છાંદોગ્ય ઉપનિષદ) : ઋષિ કહે છે કે જેમ કમળની પાંખડી જળથી અલિપ્ત રહે તેમ બ્રહ્મવિદ્યા જાણનાર પાપકર્મથી અલિપ્ત રહે છે. આ મંત્રમાં અનાસક્તિનો મહિમા થયો છે.

(૬) કુર્વન્નપિ ન લિપ્યતે (ગીતા) : આત્મભાવમાં ડૂબેલો યોગી કર્મ કરે તોય કર્મનાં વળગણથી મુક્ત હોય છે.

(૭) લિપ્યતે ન સ પાપેન પદ્મપત્રમિવામ્ભસા । (ગીતા) : જે મનુષ્ય બધાં કર્મો પરમાત્માને અર્પણ કરે અને આસક્તિ (સંગ) છોડે, તે પાણીમાં રહેલા કમળના પાનની માફક અલિપ્ત રહે છે. આ મંત્રમાં પણ અનાસક્તિનો મહિમા થયો છે. ગાંધીજીએ ગીતાભાષ્યને ‘અનાસક્તિયોગ’ જેવું મૌલિક મથાળું આપ્યું હતું.

કર્મ કરો, પણ વળગણથી બચો

આ સાતે શાસ્ત્રીય વિધાનો આપણને એક વાત કહી જાય છે. કર્મનો સ્વભાવ વળગણનો હોય તોય ત્રણ બાબતો વળગણમુક્તિ માટે ઉપકારક છે : આત્મભાવ, અનાસક્તિ અને ઈશ્વરાર્પણવૃત્તિ. સંપૂર્ણ કર્મત્યાગ અશક્ય છે, પરંતુ કર્મફલત્યાગ શક્ય છે. કર્મમય રહેવા છતાં વળગણથી બચવાનું મુશ્કેલ છે, અશક્ય નથી. ઉપનિષદના પ્રસ્તુત મંત્રમાં ઋષિ જાણે આશ્વાસન આપે છે : આરભ્ય કર્મણિ ગુણાન્વિતાનિ । જે કર્મ સત્ત્વગુણથી લથપથ હોય તે કર્મ કરવામાં મંડી પડવા જેવું છે. આવું ન બને તો તમોગુણી અકર્મણ્યતા રોકડી જાણવી. આપણા દેશના એક મહારોગનું નિદાન ઋષિના વળગણમુક્ત કર્મના ઉપદેશમાં રહેલું જણાય છે.

ગુજરાતના ઉત્તમ લોકસેવકોના ગાઢ સંપર્કમાં આવવાનું સદ્ભાગ્ય મને પ્રાપ્ત થયું છે. એમની સેવામાં તથાગતની કરુણાની ઝલક જોવા મળે છે. એમની કર્મઠતા અને કર્મનિષ્ઠા ઊંચા પ્રકારની હોવા છતાં ક્યારેક એવું બનતું જોયું છે કે વળગણમુક્તિની સાધના બાજુ પર રહી જાય છે. કર્મ સાથે જોડાયેલી સ્વાભાવિક સ્થૂળતા કેટલાક સંનિષ્ઠ સેવકોને સૂક્ષ્મતાની માવજતથી વંચિત રાખનારી બને છે. જીવનભર કરુણામૂલક અને સત્ત્વગુણથી સેવા થતી રહે તોય એમાં ઉપર ગણાવી એ ત્રણ બાબતો ખૂટતી જણાય છે : આત્મભાવ, અનાસક્તિ અને ઈશ્વરાર્પણવૃત્તિ. પરિણામે સેવકમાંથી સાધક બનવાનું ક્યારેક દૂર રહી જાય છે અને કેવળ સ્થૂળ કર્મયાત્રા જીવનભર ચાલતી રહે છે. ક્યારેક તો સંનિષ્ઠ સેવા પણ ચીકણી-ચોપડી આસક્તિ અને ઉદ્દેગયુક્ત વ્યવસ્થાશક્તિના પ્રદર્શન જેવી બની રહે છે. આવું બને ત્યારે કર્મનું વ્યાકરણ અને ગદ્ય તો જળવાઈ જાય છે, પરંતુ કર્મનું કાવ્ય પ્રગટ થતું નથી. સત્ત્વગુણથી સેવાકર્મ પણ અંતતોગત્વા કર્મયોગ ભણી વળવું જોઈએ. સકામ સેવાકર્મ પ્રશંસનીય છે, પરંતુ ઉપાસનીય નથી. ઘણાખરા સેવકો પોતાનાં કર્મોમાં

લપટાયેલા, ચોંટેલા અને ઘેરાયેલા જોવા મળે છે. સેવકે પણ અલિપ્તભાવે કર્મ કરવાની ટેવ કેળવીને નિષ્કામ કર્મની કેડીએ ચાલવાનું છે. ક્યારેક સેવાને ‘એવોર્ડ’ નામનો રોગ પણ આભડી જતો હોય છે. હવે જેમને કર્મશીલ (એક્ટિવિસ્ટ) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, તેઓ પણ ક્યારેક શીલ વિનાની સેવામાં રચ્યાપચ્યા રહીને અહંકારવૃદ્ધિ કરતા રહે છે.

વળગણમુક્તિ એ જ સ્વરાજ્ય

જંગલમાં વસતાં પ્રાણીઓ પ્રત્યેના પ્રેમનો મહિમા કરતી એક યાદગાર ફિલ્મનું શીર્ષક હતું : ‘Born Free.’ એ ફિલ્મનું થીમસોંગ સાવ સરળ શબ્દોમાં વળગણમુક્તિ પછી મળનારા ‘સ્વરાજ્ય’નો મહિમા અનોખી રીતે

કરનારું છે. સહજ કર્મ કરનારો આત્મભાવસ્થ એવો ‘સેવક-સાધક’ કેવો હોય ? જવાબ સાંભળો :

Born free,

As free as the wind blows,

As free as the grass grows,

Born free to follow your heart.

જન્મ થયો મુક્ત થવા, મુક્ત હોવા.

પવન વહે તેમ મુક્ત વહેવા,

તૃણ ઊગે તેમ મુક્ત રહેવા.

જન્મ થયો તુજ હૃદયને અનુસરવા !

(‘પતંગિયાની અમૃતયાત્રા’માંથી સાભાર)

વહાલા ભાઉ (શ્રીરામચંદ્ર ડી. થવાણી)નું મહાપ્રયાણ

સ્વતંત્ર ભારતના સૌપ્રથમ શાસનાધિકારી વહાલા ભાઉ શ્રીરામચંદ્ર ડી. થવાણી સાહેબનો જન્મ સાતમી જાન્યુઆરી ૧૯૦૬ના રોજ થયેલો. તેમનો જન્મ શતાબ્દી ઉત્સવ તેમના અગણિત ચાહકો અને ચાર પેઢીના પુત્ર, પુત્રીઓ, પૌત્ર, પ્રપૌત્ર-પૌત્રીઓએ શિવાનંદ આશ્રમ અમદાવાદ ખાતે ધામધૂમથી ઉજવેલો. આયુષ્યહોમ સત્સંગ-સાધુ સમાગમ વગેરેથી સૌએ ભાઉની શતાબ્દી માણી હતી. પરમધામની પ્રાપ્તિ પૂર્વે પ્રત્યેક પળ તેઓ સતર્ક સભાન અને જાગ્રત હતા. ભોજન હંમેશાં ડાઈનિંગ ટેબલ ઉપર બેસીને જ સૌની સાથે-બેસીને લેવાનો આગ્રહ તેમણે છેવટ સુધી રાખ્યો. મહાપ્રયાણની બે-પાંચ મિનિટ પૂર્વે તેમણે પપૈયું, ટામેટો સૂપ અને એક ટોસ્ટ ગ્રહણ કર્યો. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી જાન્યુઆરીની ૧ થી ૧૦ સુધી અંકલેશ્વર હતા. તેઓ પૂજ્ય ભાઉનાં દર્શનને આવેલા, તેમને ભાઉએ કહ્યું, “સ્વામીજી ! હું આપની જ રાહ જોતો હતો. તમે હવે આવી ગયા છો, હવે ભગવાનને પ્રાર્થના કરો, હે ભગવાન હણે મુખે ધુરાઈ લે” અર્થાત્, “હે ભગવાન હવે મને પાછો બોલાવી લે.” સ્વામીજીએ કહ્યું, “ભાઉ ! તમો તો ૧૧૦ વર્ષ જીવવા માગતા હતા, અમો ઈચ્છીએ છીએ કે તમો ૧૨૦ વર્ષ જીવો, તે આયુષ્યને પૂર્ણ પુરુષનું આયુષ્ય કહેવાય છે.” ભાઉએ કહ્યું, “મેં સંસાર જોયો છે, માણ્યો છે. દેશદેશાવર જોયાં છે. હવે પૂર્ણ સંતોષ છે. કોઈ ઈચ્છા કે વાસના નથી. બસ એક જ ઈચ્છા છે પ્રભુ શરણ-ચરણ પ્રાપ્તિની. તે સિવાય બીજી કોઈ ઈચ્છા નથી, તમે પ્રાર્થના કરો, તો હું વિદાય લઉં.” પૂજ્ય સ્વામીજીએ કેટલીક પળો મોટેથી પછી મૌન પ્રાર્થના કરી... તે દરમિયાન વહાલા ભાઉ મહાપ્રયાણ કરી ચૂક્યા હતા. ગીતાના જ્ઞાનવિજ્ઞાનયોગ - આઠમા અધ્યાયમાં ભગવાન કહે છે, જરામરણ મોક્ષાય મામાશ્રિત્ય યતન્તિ યે । તે બ્રહ્મ તદ્વિદુઃ કૃત્સ્નમધ્યાત્મં કર્મ યાપિલમ્ ॥ (ગીતા : ૮:૨૯)

“જે મારામાં આશ્રય લઈને વૃદ્ધાવસ્થા તથા મૃત્યુમાંથી મુક્તિ માટે પ્રયત્ન કરે છે તેમને સંપૂર્ણ આત્મજ્ઞાન તથા તે બ્રહ્મની સંપૂર્ણ પ્રતીતિ થાય છે.” વહાલા ભાઉનું મહાપ્રયાણ થયું છે. અંતકાળ સુધી તેઓ ગીતા, કુરાન, બાઈબલ અને ગુરુગ્રંથ સાહેબના અભ્યાસી રહ્યા. ગીતા તેમનો પ્રાણ હતી. શ્રી સાધુ વાસવાનીજી પ્રત્યે તેમની અનન્ય ભક્તિ અને શ્રદ્ધા હતી. સંતોના તથા સત્સંગના તેઓ પ્રેમી હતા. શિવાનંદ આશ્રમ પ્રત્યે તેમની નિષ્ઠા ગજબની હતી. તેમના મહાપ્રયાણે કરેલાં ખાલી સ્થાનની પૂર્તિ કદીયે નહીં થઈ શકે. તેમનો આત્મા-પરમાત્મામાં જ મળી ગયો છે, તે માર્ગે આપણે પણ અગ્રસરીએ. ઊં શાંતિ.

ડો. ગોપાલ વી. મર્યન્ટ સાહેબનું મહાપ્રયાણ

બ્રહ્મલીન શ્રીમત્ સ્વામી માધવાનંદજીના શિષ્ય અને સંતોના પ્રેમી ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ ઓર્થોપેડિક સર્જન ડો. ગોપાલ વી. મર્યન્ટ સાહેબનું મહાપ્રયાણ તા.૨૮ જાન્યુઆરી ૨૦૦૮ની બપોરે વડોદરા ખાતે થયું. શિવાનંદ આશ્રમ હૃષિકેશનાં દર્શનને તેઓ સપરિવાર પધાર્યા હતા. પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવ શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજશ્રી તથા શ્રી શ્રી આનંદમયીમાતા અને અન્ય સંતો તેમના ‘અધ્યાત્મન’ નિવાસસ્થાને પધારતા. તેઓ ઓર્થોપેડિક સર્જરીના ભીષ્મ પિતામહ હતા. તેમના નિધનથી ઓર્થોપેડિક સર્જરીનો એક યુગ પૂરો થાય છે. અજાતશત્રુ ડો. ગોપાલ મર્યન્ટની આત્મશાંતિ તથા સદ્ગતિ માટે પ્રાર્થના. પરિવારના સર્વે સભ્યોને આ દુઃખ સહન કરવાની પ્રભુ શક્તિ આપે, એ જ અભ્યર્થના. ઊં શાંતિ.

- સંપાદક

સદ્વાણી

શ્રી શ્રી મા આનંદમયી

[શ્રી શ્રી મા આનંદમયી (૧૮૯૬-૧૯૮૨)નું મૂળ નામ નિર્મળાસુંદરી હતું- લગ્ન પછી ગૃહસંસાર સ્થાપવાનો સમય આવ્યો ત્યારે માની આધ્યાત્મિક ઓરાનો ખ્યાલ કુટુંબના બધા સભ્યોને આવી ગયો. શ્રી માના શરીરમાં અલૌકિક સાધનાની ક્રિયાઓ આપમેળે થતી હતી. શ્રી માને કોઈ સંપ્રદાય નથી. ધીમે ધીમે ભક્તમંડળ વધવા માંડ્યું. તેઓ માતૃશક્તિનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ હતાં. ભારતમાં અનેક સ્થળે આશ્રમો સ્થાપ્યા. જે આજે પણ સરસ રીતે ચાલી રહ્યા છે. છેલ્લા શબ્દો હતા “આ શરીર મનુષ્યદેહે આવ્યું છે તેથી તે જ રીતે જશે.” સહુનાં મા એવાં શ્રી મા આનંદમયીએ તા.૨૭-૮-૧૯૮૨ના દિને મહાપ્રયાણ કર્યું.]

આ ધનદોલત કોને માટે છે ? પોતાના જીવન અને પુત્ર-પરિવારના ભરણપોષણ માટે. પુત્રપરિવાર કોને માટે ? સરળ ભાવથી જવાબ આપશો તો કહેવું પડશે કે ‘મારા માટે.’ હવે એવો પ્રશ્ન પૂછીએ કે એ ‘હું’ કોણ છું ? તો તેનો જવાબ આપી નહિ શકાય. તમારી બુદ્ધિ ચાલતી હોય તો એકવાર વિચાર તો કરો કે ‘હું કોણ છું ?’ ત્યારે ખબર પડશે કે તમામ પુસ્તકો અને શાળા-કોલેજોમાં આટઆટલું ભણ્યા અને વ્યવહારમાં આટલું નૈપુણ્ય બતાવ્યું છતાં આ પ્રશ્નનો જવાબ મેળવી શકાતો નથી. તેથી ‘હું’ અને ‘મારું’ની સમસ્યા સમજવા બધું છોડીને એક જ પરમતત્ત્વની સાધનામાં મન લગાવો અને જ્યારે જ્યારે મન ચંચળ બને ત્યારે દૃઢતાપૂર્વક તેને ભટકતું રોકી ‘હું કોણ છું ?’ એ પ્રશ્ન પર એકાગ્ર બનાવો. આત્મસાક્ષાત્કાર માટેનો આ એક જ ઉપાય છે.

બીજા પાસેથી તમારે કદી પણ કાંઈ લેવું પડે તો, જરૂરિયાત હોય તેટલું જ લેજો, પરંતુ બીજાને આપતી વખતે તો તેને પૂરેપૂરો સંતોષ થાય તેટલું યથાશક્તિ આપવા જરૂર પ્રયત્ન કરજો. સંકુચિત મનને વિશાળ બનાવવા તથા સ્વાર્થ અને પરમાર્થની ભાવનાઓથી પર બનવા પરોપકાર, દાન તથા સેવાવૃત્તિનો અભ્યાસ કરો. પ્રસંગ આવતાં જ દીનદુઃખીઓને કાંઈક મદદ કરો. ભૂખ્યાને અન્ન આપો, રોગગ્રસ્તની શુશ્રૂષા કરો. અરે, આટલું પણ ન કરી શકો તો પોતાના મનમાં બીજાના કલ્યાણની હંમેશાં ભાવના કર્યા કરો. શરીરભાવ ભૂલી પરમાત્માનું સ્મરણ કરતાં સેવાધર્મનું પાલન કરશો, ત્યારે તમને સ્પષ્ટ રૂપમાં અનુભવ થશે કે સેવા, સેવક

અને સેવ્ય એ ત્રણે તેનાં જ જુદાં જુદાં રૂપ માત્ર છે.

સેવાના મૂળમાં ત્યાગભાવના હોવી જોઈએ. જ્યાં જ્યાં પોતાના સુખ, ભોગ તથા ફળની આશાથી કર્મ કરવામાં આવે, તે સાચી સેવા કહેવાય જ નહિ. ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે આ ત્રણે ઈચ્છાઓનો સદંતર ત્યાગ કરવો પડશે.

‘શક્તિ આપો ! શક્તિ આપો !’ એવી માત્ર બૂમો પાડવાથી શક્તિ મળશે નહિ. દવાખાનામાં જેમ રોગી માટે બહારના ઉપચારો સાથે શરીરની અંદરથી પણ રોગ મિટાવવાના ઉપાય લેવામાં આવે છે, તેમ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાના પ્રબળ પ્રયત્નો પણ થવા જોઈએ. એ પ્રયત્નો જેટલા પ્રબળ હશે તેટલી વધુ શક્તિ મળશે. શાસ્ત્ર અને મહાપુરુષોના ઉપદેશોને મનમાં ઘૂંટી તે મુજબ કાર્ય કરતા રહો એટલે શક્તિ તો આપોઆપ તમારી અંદર જ ઉત્પન્ન થશે. જે પોતાના કાર્યમાં દૃઢનિશ્ચયી નથી અને જેનામાં કર્તવ્યબુદ્ધિ નથી તેઓ શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા અહીંતહીં ભટક્યા કરે છે. ધીરજ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક સત્કર્મો કરવાથી હૃદયમાં શક્તિનો સંચાર થશે. એવાં જ કર્મો કદાચ તમે કરી શકતા ન હો, તો એનાં કારણો તપાસો અને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરો. નહિ તો એવી નિર્બળતાઓનો બોજો તમારી અંદર ભરી રાખીને તમે ઈચ્છા રાખો કે કોઈ બહારની શક્તિ તમને તમારા બોજા સાથે ઉપર ખેંચે એ કેવી રીતે બનવાનું છે ? ખૂબ શ્રદ્ધા-બળપૂર્વક મનમાંથી વિષયવાસનાઓને દૂર કરી તેને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં વાળવાથી જ સાચી શક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકશો.

‘માતૃદર્શન’માંથી સાભાર

બે દષ્ટાંતો

શ્રી સુરેશ દલાલ

જેમ દરેકને પોતાનું વ્યક્તિત્વ હોય છે તેમ કલાનાં દરેક સ્વરૂપને પણ પોતાનું વ્યક્તિત્વ હોય છે. પ્રત્યેક શહેરને પણ પોતાનું વ્યક્તિત્વ હોય છે. નવલકથાનું એક વ્યક્તિત્વ છે. તેમ ટૂંકી વાર્તા અને કવિતાનું પણ. દષ્ટાંતનું પણ કોઈ જુદું જ વ્યક્તિત્વ છે. ઘણી વાર થોથાંઓનાં થોથાંઓ જે કામ ન કરી શકે એ કામ દષ્ટાંત કરી શકે છે.

તાજેતરમાં લાભપાંચમને દિવસે ઘણા વખતે મોરારીબાપુને સાંભળવાનો અવસર મળ્યો. એમણે એક બે દષ્ટાંતો કહ્યાં તે સાંભળતાંની સાથે વસી ગયાં. યાદ છે એ પ્રમાણે સૌની સંપત્તિ ગણાતા, એમણે કહેલાં દષ્ટાંતોની વાત કરું છું. એક ગુરુ અને શિષ્ય. સાધુ પાસે પોતાનું તો કંઈ હોતું નથી. અને પોતાની માલિકીનું કંઈ હોય અને એને વળગી રહે તો એને સાધુ પણ ન કહેવાય. આ ગુરુ અને શિષ્ય સીધું ઉઘરાવીને પોતાનો ગુજારો કરે. કોઈ લોટ આપે, કોઈ ગોળ કે ઘી આપે, કોઈ ચોખા આપે. આમ રોજનું સીધું લઈને પેટનો ખાડો પૂરે. સ્વામી આનંદ કહેતા કે સાધુ તો દો રોટી અને એક લંગોટીનો હકદાર. આ ગુરુ-શિષ્યને એક દિવસ વિચિત્ર અનુભવ થયો. જે ઘરથી ઘઉં કે બાજરો મળતાં હતાં, એ ઘરથી કંઈક ભળતું જ મળ્યું કારણ કે ઘરમાં આસ્તિક સાસુ-સસરા હતાં. સાસુ-સસરા પ્રવાસે કે યાત્રાએ ગયાં હશે. ગુરુ અને શિષ્ય યજમાનને બારણે ઊભા રહ્યા. વહુ આમ પણ નારાજ હતી. કદાચ નાસ્તિક પણ હશે. એણે ઘઉંના લોટને બદલે સીધામાં રાખ નાખી. શિષ્યે કહ્યું કે આ રાખને કારણે તો સીધામાં પડેલો થોડો લોટ પણ બગાડ્યો. ગુરુએ કહ્યું કે મને તો બાજરાનો લોટ છે કે ઘઉંનો લોટ છે એની ઝીણી ઝીણી ખબર પડે છે. આજે રાખ નાખી એનાથી હું અજાણ્યો નથી. તારી આંખ મને કહ્યા કરે છે કે હું ગુસ્સે કેમ ન થયો. એનો જવાબ મારી પાસે છે. રાખ તો રાખ. પણ એણે કંઈ આપ્યું તો ખરું. આમ ને આમ જો કરશે તો એને આપવાની ટેવ પડશે. મોરારીબાપુએ આ દષ્ટાંતનું અર્થઘટન એ રીતે કર્યું કે તમે જુવાનો કોઈક ને કોઈક સંકલ્પ કરો. ત્યાગ કરવાનો સંકલ્પ કરો તો ત્યાગ કરો અને સેવા કરવાનો સંકલ્પ કરો તો સેવા કરો.

એક વાર આની ટેવ પડવી જોઈએ. ટેવ પડશે પછી બધું સહજપણે થતું રહેશે. માણસોને ટેવ પડવી જોઈએ. કશુંક છૂટવું જોઈએ. રાખમાંથી પણ કંકુ શોધતાં આવડવું જોઈએ. ગુરુને તો રાખ મળી હતી પણ એમાંથી એમણે વ્યાપક ઉપદેશ અને ઉદ્દેશ શોધ્યો. ઉકરડામાં પણ રત્નકણી હોય તો એને જતી ન કરવી જોઈએ. આપણે તાત્કાલિક ઘટનાને એટલું બધું મહત્ત્વ આપીએ છીએ કે તાત્કાલિકમાં જે ચિરકાલીન હોય છે એને ભૂલી જઈએ છીએ. ગુરુ માટે રાખ એ રાખ નહોતી. એ ગુસ્સે ન થયા. પણ એણે સ્ત્રીને આશીર્વાદ આપ્યા. રાખમાં કંકુનો રંગ જોવો એ તો સાધુનું કામ છે.

બીજું પણ એમણે એક દષ્ટાંત આપ્યું. પણ આ દષ્ટાંત આપતાં પહેલાં એમણે કેટલીક પૂર્વભૂમિકાઓ સારી બાંધી. શા માટે આટલો બધો ભ્રષ્ટાચાર છે ? મૂળ તો સત્તાના સ્થાને વામન માણસો બેઠા છે. આપણે વેંતિયાઓના યુગમાં જીવીએ છીએ. આપણી પાસે ગાંધીજી જેવો યુગપુરુષ ક્યાં છે ? ક્યાં છે અનુસરવા જેવી કોઈક વ્યક્તિ ? ગાંધીજી જેવાને પણ આપણે ગજવે ઘાલીને બેઠા છીએ. આપણે સત્યનો હાથ પકડવો જોઈએ અથવા સત્યે આપણો હાથ પકડવો જોઈએ. સારા માણસો આ ગંદા રાજકારણમાં પડતા નથી અને જે કોઈ પડે છે એ ખરડાયા વિના રહેતા નથી. મોરારીબાપુએ વીંધી નાખે એવો ચિત્કાર કર્યો હતો. પ્રજાએ તમારા પર ભરોસો મૂકીને તમને સત્તાનું મોટું પદ આપ્યું, તમારી ભરપૂર ઈજ્જત કરી અને તમે રૂપિયાઓમાં ડૂબી મર્યા ? રામાયણમાં તો બાલકાંડ, અયોધ્યાકાંડ અને સુંદરકાંડ છે. પણ હવે તો હવાલાકાંડ અને કૌભાંડ. આના અનુસંધાનમાં વસી જાય એવું એમણે ઉદાહરણ આપ્યું છે. છાપરા પર એક બકરો બેઠો હતો. શેરીમાંથી સિંહ પસાર થયો. બકરાએ છાપરા પરથી કહ્યું : રે નાલાયક ! સિંહ ધૂંઆપૂંઆ થઈ ગયો. અવારનવાર આવું થતું જ રહ્યું. એક વાર સિંહે કહ્યું કે આ તું નથી બોલતો, પણ તારું છાપરું બોલે છે. એક વાર નીચે આવ તો ખબર પડે કે શું પરિસ્થિતિ થાય. કોણ લાયક ને કોણ નાલાયક એનો તને પરિચય અને પરચો મળી રહે.

પ્રજામાં તો સિંહતત્ત્વ છે. પણ છાપરા પર બેઠેલા બકરા, સત્તા પર બેઠેલા ભૂખ્યા વરુ જેવા રાજકારણીઓ, જો નીચે ઊતરે અને પ્રજાનો મુકાબલો કરે તો ખબર પડે કે કેટલા વીસે સો થાય. પૂર આવ્યું કે વિમાન પડ્યું અને ભીષણ હોનારત સર્જઈ, એને હેલિકોપ્ટરમાંથી જોવાથી કશું વળતું નથી.

મોરારીબાપુની વિશિષ્ટતા એ છે કે એમને સાંભળવા માટે હવે જુવાન પેઢી પણ આવે છે. વડોદરામાં હતો ત્યારે એમની કથા છૂટવાનો સમય થયો હતો. મેં ડ્રાઈવરને કહ્યું કે એ જ રસ્તેથી કાર લેજે, ભલે ગમે એટલી ભીડ હોય, જોયું તો અનેક

જુવાનિયાઓ હતા. કથાથી કોઈ સુધરે કે ન સુધરે, એનાં તોલમાપ ન હોઈ શકે. ભાયાણીસાહેબે એક વાર કહ્યું હતું કે દરેક પ્રવૃત્તિનું કંઈ ને કંઈ મૂલ્ય હોય છે. લાખો માણસો મોરારીબાપુને સાંભળવા માટે ભેગા થાય છે ત્યારે આ માણસો એટલો સમય તો નિંદા, કૂથલી કે કાવાદાવા નથી કરતા. કાને કંઈ સારું પડ્યું હોય તો આજે નહીં તો કાલે કોઈક ને કોઈકમાં પરિવર્તન આવ્યા વિના રહે નહીં. પરિવર્તનની પ્રક્રિયા અત્યંત ધીમી, ઝીણી અને સૂક્ષ્મ હોય છે. એનું પરિણામ રાતોરાત ન મળે.

‘ઝલક પંચમી’માંથી સાભાર

મૌન સાધના શિબિર, નારેશ્વર

દિવ્ય આત્મસ્વરૂપ,

ૐ નમો નારાયણાય. જય શિવાનંદ, સાદર પ્રણામ.

નૂતન વર્ષની સર્વ શુભેચ્છા સાથે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની કૃપા તથા પૂજ્યપાદ ગુરુદેવના આશીર્વાદ સદા આપ સૌ પર રહે તેવી પ્રાર્થના. જણાવતાં આનંદ થાય છે કે ગત વર્ષની જેમ આ નૂતન વર્ષમાં મૌન-ધ્યાન-જપની સાધના શિબિરનું આયોજન કર્યું છે. જે નર્મદામૈયાનાં સાંનિધ્યમાં શ્રીરંગ અવધૂત આશ્રમની બાજુમાં આવેલ શ્રીરંગ સેવા સદન, નારેશ્વરમાં થશે. શિબિરનું આયોજન તારીખ ૧૧ ફેબ્રુઆરી, સોમવારથી ૧૫ ફેબ્રુઆરી, શુક્રવાર ૨૦૦૮ સુધી કરવામાં આવેલ છે. શિબિર સ્થળે તા.૧૧-૨-૨૦૦૮ના રોજ સવારે ૧૦ કલાક સુધીમાં પહોંચવાનું રહેશે. નિત્ય પ્રાર્થના કે પ્રાર્થના સ્તોત્ર સંગ્રહ પુસ્તક, જપમાળા, ગીતાજી વગેરે આપની નિત્ય સ્વાધ્યાય સામગ્રી સાથે લાવવા વિનંતી. લિખિત જપ માટે નોટબુક-પેન અત્રેથી આપવામાં આવશે.

શિબિર માટે સેવા શુલ્ક માત્ર રૂ.૫૦૦/- રાખવામાં આવેલ છે. શિબિરમાં મોળું-મીઠા વગરનું, બાફેલું ભોજન આપવામાં આવશે. ટ્રાન્સપોર્ટની વ્યવસ્થા સાધકે પોતે કરવાની રહેશે. શિબિરમાં મર્યાદિત સાધકોને જ લેવાના હોઈ વહેલા તે પહેલાના ધોરણે નામ નોંધવામાં આવશે. નામ નોંધાવવા તથા સેવા શુલ્ક આપવા શ્રી અરવિંદભાઈ મહેતા, શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદને તથા શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત, ‘ચિદાનંદ’, ૩, શાંતિકુંજ બંગ્લોઝ, ઉત્કર્ષ વિદ્યાલય પાછળ, ગદાપુરા, વડોદરા-૧૫નો સંપર્ક મોડામાં મોડા તા.૩૧-૦૧-૨૦૦૮ સુધીમાં કરવા વિનંતી છે.

મૌન સાધના શિબિર, નારેશ્વરનો દૈનિક કાર્યક્રમ

તા.૧૧-૦૨-૨૦૦૮ના રોજ સવારે ૧૦થી ૧૧ શિબિર સ્થળે આગમન, સ્થળ ઉપરનું રજિસ્ટ્રેશન, રૂમ એલોટમેન્ટ, શ્રી દર્શન દીપ પ્રાગટ્ય સાથે શિબિરનું ઉદ્ઘાટન તથા પૂજ્ય સ્વામીજીનું સ્વાગત, શિબિર અંગેની માહિતી/સૂચનો. તા.૧૫-૦૨-૨૦૦૮ના રોજ મધ્યાહ્ન ભોજન બાદ પૂર્ણાહુતિ સમાપન.

સવારે ૦૫-૦૦ થી ૦૭-૦૦ મૌન ધ્યાન - જપ
સવારે ૦૭-૦૦ થી ૦૮-૦૦ અલ્પાહાર-વિશ્રાંતિ
સવારે ૦૮-૦૦ થી ૧૦-૦૦ મૌન ધ્યાન
સવારે ૧૦-૦૦ થી ૧૦-૩૦ વિશ્રાંતિ
સવારે ૧૦-૩૦ થી ૧૨-૦૦ મૌન - જપ
બપોરે ૧૨-૦૦ થી ૦૨-૦૦ ભોજન - વિશ્રાંતિ
બપોરે ૦૨-૦૦ થી ૦૩-૦૦ મૌન - ધ્યાન
બપોરે ૦૩-૦૦ થી ૦૪-૦૦ મૌન - સ્વાધ્યાય

બપોરે ૦૪-૦૦ થી ૦૪-૩૦ ચંદ્રા - વિશ્રાંતિ
બપોરે ૦૪-૩૦ થી ૦૫-૩૦ મૌન જપ
સાંજે ૦૫-૩૦ થી ૦૭-૦૦ નર્મદા તટે મૌન
વિચરણ - સ્નાન
સાંજે ૦૭-૦૦ થી ૦૮-૦૦ સાયં ભોજન-વિશ્રાંતિ
રાત્રે ૦૮-૦૦ થી ૦૯-૦૦ મૌન ધ્યાન
રાત્રે ૦૯-૦૦ થી ૦૪-૦૦ સ્વાધ્યાય - શયન-
વ્યક્તિગત પ્રાતઃ ચિંતન

શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુ - જીવન પ્રસંગો

શ્રી કનૈયાલાલ મ. પંડ્યા

હરિદાસને મૃત્યુદંડનું ફરમાન અને કાજુનું હૃદયપરિવર્તન

મુસલમાન ભક્ત હરિદાસ રાતદિવસ ઉચ્ચ સ્વરથી મહામંત્રનું ગાન કર્યા કરતા :

હરે રામ હરે રામ રામ રામ હરે હરે /

હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે //

“રામનામ જપતાં કુતો ભયં સર્વતાપશમનેકભોષજમ્ /
પશ્ય તાત મમ ગાત્રસન્નિધૌ પાવકોડપિ સલિલાયતેડધુના //”

‘રામનામ જપનારને ભય ક્યાંથી હોય ? રામનામ તો ત્રિતાપના શમનનું એકમાત્ર ઔષધ છે. (પ્રહ્લાદજી પિતાને કહે છે) જુઓ તાત ! મારાં અંગો પાસે આવીને હમણાં આ અગ્નિ પણ જળ જેવો શીતળ બની ગયો છે.’

બેનાપોલીની નિર્જન કુટિમાં ભક્ત હરિદાસના મનને ચલિત કરી તેમની પ્રતિષ્ઠા ધૂળમાં મેળવી દેવા રામચંદ્રખાંએ મોકલેલી વારાંગનાનું હૃદયપરિવર્તન કરી નાખ્યા પછી તો હરિદાસની કીર્તિ પર ચાર ચાંદ લાગી ગયા હતા. હરિદાસ જન્મે મુસલમાન હતા. બાળપણમાં અનાથ બની ગયા હતા. તેમને અદ્વૈતાચાર્ય જેવા બ્રાહ્મણ પંડિતે પોતાને ઘેર રાખી તેમનું પાલન કર્યું હતું અને તેમની પાઠશાળામાં તેમને ગીતા, ભાગવત આદિ ગ્રંથોનું અધ્યયન કરાવી મહામંત્રની દીક્ષા આપી હતી. અદ્વૈતાચાર્યને ભગવાન ચૈતન્ય મહાપ્રભુરૂપે પ્રકટ થવાના છે એવી અતૂટ શ્રદ્ધા હતી, એ શ્રદ્ધા હરિદાસમાં પણ હતી, જે સાચી પડી હતી. એ પ્રભુને નારાયણ તરીકે ઓળખી લેવાય તો જરૂર મુક્તિ મળે. તેનો એકમાત્ર ઉપાય મહામંત્રનું નિરંતર અનુષ્ઠાન હતું, એવી અદ્વૈતાચાર્યે મનમાં દઢ કરેલી શ્રદ્ધાના બળે હરિદાસ નામનિષ્ઠ થઈ મહામંત્રનું ગાન નિરંતર ઉચ્ચ સ્વરે કર્યા કરતા હતા.

એ વખતે મુસલમાન શાસકો ઉપર કાજીઓનું પ્રબળ વર્ચસ્વ હતું. ‘ગોરાઈ’ નામનો કાજી હરિદાસની નભસ્પર્શી કીર્તિથી બળતો હતો. તેણે ‘મુલુકપતિ’ નામના ન્યાયાધીશની કોર્ટમાં મુકદ્દમો દાખલ કર્યો કે -

હરિદાસ જન્મે મુસલમાન હોવા છતાં હિંદુ બની ગયો છે. એ કાફર છે, તેથી તેને મૃત્યુદંડ આપવો જોઈએ.

મુલુકપતિ ન્યાયી હતો. તેને હરિદાસ પ્રત્યે ઘણી જ ભક્તિ હતી છતાં, ગોરાઈ કાજીએ નવાબ દ્વારા દબાણ લવડાવી હરિદાસને નેતરની લાકડીઓના ફટકા મારતા બજારમાં ફેરવી તેમનું મૃત્યુ નિપજાવવાની સજા કરાવી. સામાન્ય રીતે ૧૦-૧૫ લાકડીના ફટકા મારતાં જ આવી સજા પામનારા માણસો બેભાન થઈ પડી જતા અને પછી તરફડીને મરી જતા. પરંતુ હરિદાસનો કિસ્સો આશ્ચર્યજનક હતો.

ગામેગામ હરિદાસની સજાની વાત ફેલાઈ ગઈ. લોકો ટોળાં વળીને તેમનાં અંતિમ દર્શન કરવા આવી રસ્તાની આસપાસ ચોધાર આંસુએ રડતા-કકળતા, પ્રભુને પ્રાર્થના કરતા અને કાજીને ધિક્કારતા ઊભા રહ્યા. હરિદાસને કેવળ લંગોટી પહેરાવી, આખું શરીર ખુલ્લું રાખી પીઠ પર જલ્લાદોએ નેતરની સોટીઓ અને લાકડીઓ ફટકારવા માંડી. વાતાવરણમાં ચિત્કાર થવા લાગ્યો. નવાબના લશ્કર સામે કોઈ કંઈ બોલી શકતું ન હતું. હરિદાસને લાકડી વાગે ત્યારે લોકો ‘ઓહ !’ એમ પોકારી ઊઠતા, પરંતુ હરિદાસ તો ભક્ત પ્રહ્લાદની માફક ‘ઉફ્’ પણ ઉચ્ચારતા ન હતા, તે તો કેવળ મહામંત્ર ઉચ્ચ સ્વરે ગાવા લાગ્યા. તેમની સાથે લોકો પણ અશ્રુપાત કરતા બંને હાથ ઊંચા કરી મંત્રગાન કરવા લાગ્યા :

હરે રામ હરે રામ રામ રામ હરે હરે /

હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે //

હરિદાસની પીઠની ચામડી ચિરાઈ જઈ તેમાંથી રક્ત વહેવા લાગ્યું, છતાંય તે સો ફટકા ઝીલી ચાલતા જ રહ્યા. ન દુઃખનો અવાજ, ન શત્રુ પ્રત્યે નફરત. ખોટા માર્ગે ચાલી રહેલા શાસકોને સદ્બુદ્ધિ આપવા પ્રાર્થના કરતા. તે આખરે બેભાન થઈ પડી ગયા. લોહીથી લથપથ તેમની કાયાને ગંગાજીમાં વહેવડાવી

દીધી. ગંગાજળની શીતળતાએ તેમની પીડા શાંત કરી. તણાતા તણાતા તે 'કુલિયા' ગામના ગંગાઘાટ પાસે આવ્યા. ત્યાં તેમને મહામંત્ર ગાતા સાંભળી લોકોના હર્ષનો પાર ન રહ્યો.

લોકોએ હરિદાસને બહાર કાઢી તેમની શુશ્રૂષા કરી. તે દિવસથી હરિદાસ કુલિયામાં જ આશ્રમ બનાવીને રહ્યા. આટલો બધો માર મારવા છતાં, તે જીવતા રહ્યા; લોકોએ તેમના જીવન માટે કરેલું મહામંત્રનું ગાન તેમની સંજીવની બની ગયું. આમ છતાં હરિદાસે કાજી, ન્યાયાધીશ કે નવાબની વિરુદ્ધ એક શબ્દ ન કહ્યો. કેવળ મૈત્રી અને કરુણા વહાવતા હરિદાસને ચરણે પડી એ દુષ્ટ લોકોએ ક્ષમા માગી અને હરિદાસને તેમની મરજી મુજબ ધર્મપાલન કરવાની છૂટ આપી તથા સદાયે તેમના આશ્રમને મદદ કરતા રહ્યા. આ છે નામનિષ્ઠા અને નામસ્મરણનો ચમત્કાર !

(ક્રમશઃ)

(‘ભગવદ્ગીતાનું દિવ્ય જીવનરહસ્ય અને શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુનું જીવન અને તત્ત્વદર્શન’માંથી ઉદ્ધૃત)

પૂજ્યા અ.સૌ. લીલાવતી બહેનનો વૈકુંઠવાસ

ગુરુભગવાન શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ પાસેથી મંત્રદીક્ષા પ્રાપ્ત કરી છેક ૧૯૬૪થી દરેક ગુરુપૂર્ણિમા અને આરાધના પર્વમાં એક પ્રમાણિક સાધક તરીકે ઉપસ્થિત રહી, ખરા અર્થમાં વૈષ્ણવજનનું જીવન જીવી, વહાલાં પૂજ્યા અ.સૌ. લીલાવતીબેનનો વૈકુંઠવાસ તા.૨૧મી જાન્યુઆરી સોમવાર બ્રાહ્મમુહૂર્તે થયો છે. અંતકાળ સુધી શ્રી પ્રભુ સ્મરણમાં તેઓશ્રી રહ્યાં. દિવંગત શ્રી યુ.વી. સ્વાદીયાજી (વડોદરા), શ્રી સુમંત દેસાઈ (ભરૂચ), શ્રી ચંપકલાલ હજારીવાલા (સુરત) અને શ્રી અંબાલાલભાઈ વ્યાસ તથા શ્રી હરીશભાઈ વ્યાસ ઝાડેશ્વર-નર્મદા તટેથી છેક ૧૯૬૪થી સૌ સાથે મળીને પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રી (ત્યારે પૂર્વાશ્રમ શ્રી જી.કે. વૈષ્ણવજી) સાથે શ્રી સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજશ્રીની પ્રથમ આરાધના પુણ્યતિથિ પર્વથી આપુંયે મંડળ શિવાનંદ આશ્રમ આવતું.

પરમ આધ્યાત્મિક, શાંત, ઉદાત્ત, પ્રભુપ્રેમી, આંતરચેતનાનાં ઉપાસક લીલાબેન શ્રી પ્રભુચરણને પામ્યાં છે. ઈશ્વર તેમનાં પરિવારનાં સૌ પરિજનોને તેમના આ આત્મિક પરિજનનાં જીવનની ભક્તિ અને મુક્તિ પથની સાધનાના માર્ગે પ્રકાશ પાથરજો. ઠું શાંતિ. જય શ્રી કૃષ્ણ.

આગામી કાર્યક્રમ : મહાશિવરાત્રી ઉત્સવ

ભગવાન શ્રી વિશ્વનાથ મહાદેવની કૃપાથી ૬ માર્ચ, ૨૦૦૮ ગુરુવારના દિવસે મહાશિવરાત્રી મહોત્સવ પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજની પાવન નિશ્રામાં મનાવવામાં આવશે. આ ઉત્સવ દરમિયાન આશ્રમમાં નિવાસ, ફળાહાર તથા પૂજાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તમે કેટલી વ્યક્તિ આશ્રમમાં આવવાના છો, તેની લેખિતમાં સૂચના આશ્રમના કાર્યાલયમાં પહેલેથી આપવી જેથી આપના માટેની વ્યવસ્થા સારી રીતે થઈ શકે. અગર આપ કોઈ કારણસર આવવાની સૂચના ન આપી શકો તો પણ આપનું આશ્રમમાં સ્વાગત છે. આપ આ પાવન પર્વમાં આપના તરફથી કોઈ પૂજા કરાવવા ઈચ્છતા હો તો આપ વહેલી તકે પૂજાની સૂચના મંત્રીશ્રી, શ્રી દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ, અમદાવાદના નામે મનીઓર્ડર યા ડ્રાફ્ટ મોકલીને તમારું નામ નોંધાવી શકો છો. આવા ઉત્સવમાં હંમેશા લોકો છેલ્લા દિવસ સુધી પૂજાની સૂચના આપતા નથી જેનાથી આશ્રમના કાર્યાલયને તેમને અનુકૂળ સમય આપવામાં તકલીફ પડે છે, તો કૃપા કરીને તમને આપનો સહકાર આપવા વિનંતી છે.

મહાશિવરાત્રી મહોત્સવ કાર્યક્રમ

સવારે ૦૪-૦૦ થી ૦૬-૪૫	અભિષેકાત્મક લઘુરુદ્ર તથા મહાપૂજા, મહાઆરતી
સવારે ૦૭-૦૦ થી ૦૮-૩૦	વિશિષ્ટ પૂજાઓ અને રુદ્રાભિષેક પૂજાઓ
સવારે ૦૮-૩૦ થી ૧૨-૦૦	બધા ભક્તો માટે મંદિરના ગર્ભગૃહમાં પૂજા અને દર્શન
બપોરે ૧૨-૦૦ થી ૦૪-૦૦	અભિષેકાત્મક લઘુરુદ્ર અને રુદ્રીપાઠ
બપોરે ૦૪-૦૦ થી ૦૮-૦૦	મંદિર શૃંગાર દર્શન માટે ખુલ્લું રહેશે
સાંજે ૦૬-૪૫	મહાઆરતી
રાત્રે ૦૮-૦૦ થી પ્રાતઃ ૦૪-૦૦	પ્રહરપૂજા અને પ્રહર રુદ્રીપાઠ (પૂજા એક-એક કલાકે થશે)

ઊઠ જાગ મુસાફિર ભોર ભઈ...

-ડૉ. હરીશ દ્વિવેદી

ઉપનિષદમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, સુવર્ણમયેન પાત્રેણ સત્યસ્યાપિહિતમ્ મુખમ્ । અર્થાત્ સત્યનું મૂળ સુવર્ણના આવરણથી ઢંકાયેલું હોય છે. સદીઓથી સ્વીકારાયેલું આ એક સનાતન સત્ય છે. માણસ હંમેશાં સત્યથી ઢાંકપીછોડાં કરતો આવ્યો છે. સત્યનો સામનો કરવો ખરેખર ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. એટલે જ આપણે એને સુવર્ણના રૂપાળા આવરણથી ઢાંકી દેતાં હોઈએ છીએ. સત્યને આપણે દંભ અને ઢોંગના વાઘા પહેરાવી દેતાં હોઈએ છીએ.

પરંતુ આ બધું ક્યાં સુધી ? બહુ ઝાઝો વખત એ ટકતું નથી. જીવનમાં કોઈને કોઈ એક ક્ષણે તો બધાં જ આવરણોનો પર્દાફાશ કરી સત્ય બહાર નીકળી આવતું હોય છે.

ગૌતમ બુદ્ધના જીવનનો એક સુંદર પ્રસંગ છે. રાજા શુદ્ધોદનને ત્યાં નાના બાળકરૂપે તેઓ અવતર્યા હતા. માત્ર રાજમહેલ જ નહીં પરંતુ આખી નગરી આનંદ-ઉત્સવમાં નિમગ્ન હતી. રાજાએ આ તેજસ્વી બાળકનું ભવિષ્ય ભાખવા માટે મોટા મોટા જ્યોતિષાચાર્યોને રાજધાની કપિલવસ્તુમાં નિમંત્ર્યા હતા અને નવાગંતુક બાળકની જન્મની કુંડળી તૈયાર કરવા વિનંતી કરી હતી.

ત્યાર બાદ જન્મકુંડળી ઉપરથી ભવિષ્ય કથન કરવા માટે જ્યોતિષાચાર્યોને રાજમહેલમાં બોલાવવામાં આવ્યા. ભરી સભાની મધ્યે આ તેજસ્વી બાળકનું ભવિષ્યકથન કરતાં મુખ્ય જ્યોતિષાચાર્યે કહ્યું કે, અનેક પ્રકારની ગણતરીઓ કર્યા બાદ આ બાળકના ઉચ્છ્વળ ભવિષ્ય વિશે અમે સહમતી સાધી શક્યા છીએ. એમાં બે વાત ખૂબ મહત્વની છે. આ બાળક ભવિષ્યમાં કાં તો મહાન ચક્રવર્તી સમ્રાટ બનશે અથવા તો સંસારનો ત્યાગ કરી વીતરાગી બની બુદ્ધત્વને પ્રાપ્ત કરી વિશ્વમાં ધર્મનો પ્રકાશ ફેલાવશે.

આ ભવિષ્યવાણી સાંભળી રાજા શુદ્ધોદનની

ચિંતાનો પાર રહ્યો નહીં. પોતાનો પુત્ર ચક્રવર્તી સમ્રાટ બને એ તો એમને ગમ્યું, પરંતુ સંસારનો ત્યાગ કરી એ વીતરાગી સાધુ બને એ વાત એમને જરા પણ ગમી નહીં.

તો હવે કરવું શું ? બાળકને સંસાર પ્રત્યે કદી વૈરાગ્ય થાય જ નહીં, એવી એક સદાબહાર નગરીનું આયોજન કરવાનું રાજાએ વિચાર્યું. રાજાની ઈચ્છા પ્રમાણે મોટાં સ્થપતિઓને બોલાવવામાં આવ્યા અને એક સુંદર મજાની સ્વપ્ન નગરીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. એને હંમેશાં યૌવનથી થનગનતી રાખવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. એમાં ક્યાંય કોઈ કરૂપતા જોવા મળે નહીં. કોઈ વૃદ્ધ કે રોગી હોય નહીં પછી મૃત્યુ તો ત્યાં આવી જ કેવી રીતે શકે ? જ્યાં હંમેશાં સદાબહાર વસંત ખીલેલી હોય એવી સોહામણી નગરીની વચ્ચે બાળક સિદ્ધાર્થ મોટો થવા લાગ્યો.

રાજકુમાર સિદ્ધાર્થનું યૌવન પણ આવા સંગીત-નૃત્ય અને કલાના વાતાવરણમાં મહોરી ઊઠ્યું. પરંતુ વિધિના જે લેખ લખાયા હોય તેને કોણ બદલી શકે છે ? રાજકુમારને આ સોહામણી સ્વપ્ન નગરીની બહાર જવાની સખત મનાઈ ફરમાવવામાં આવી હતી. પરંતુ “યદ્ ભાવી તદ્ ભવિષ્યતિ” જે પ્રમાણેનું નિર્માણ થયું હોય તે પ્રમાણે જ બધું બનતું હોય છે.

એક દિવસ રાજકુમારના આદેશ પ્રમાણે સારથિ દ્વારા તેમના રથને સ્વપ્ન નગરીની બહાર લઈ જવામાં આવ્યો. અત્યાર સુધી સુવર્ણના પાત્રથી ઢાંકવામાં આવેલ સત્ય એના મૂળ સ્વરૂપે રાજકુમારને જોવા મળ્યું. પ્રથમ નજરે જ કમરમાંથી વળી ગયેલ ‘અંગં ગલિતં પલિતં મુંડમ્, દશનવિહીનં જાતં તુંડમ્, વૃદ્ધો યાતિ ગૃહિત્વા દંડમ્... એવા વૃદ્ધ થઈ ગયેલા અને હાથમાં લાકડી લઈને ચાલતાં એક વૃદ્ધને તેમણે જોયા. રાજકુમારે સારથિને પૂછ્યું, “આ કોણ છે ?”

સારથિએ વૃદ્ધત્વનો સાચો પરિચય આપતાં જણાવ્યું કે, આ વૃદ્ધ મનુષ્યની માફક આપણા સહુના આ યૌવનથી થનગનતાં જીવનનો પણ વર્ષો પસાર થતાં આવો જ કરૂણ અંજામ થતો હોય છે.

ત્યાર પછી દુઃખ અને દર્દથી પીડાતા એક રોગીને તેમણે જોયો. જન્મ, જરા અને વ્યાધિના સત્યનો એના મૂળ સ્વરૂપે એ સાક્ષાત્ પરિચય હતો અને છેલ્લે તેમને મૃત્યુનું પણ દર્શન થયું. જીવનની એ અંતિમયાત્રામાં સ્મશાને લઈ જવામાં આવતી એક નનામીને પણ તેમણે જોઈ.

રાજકુમાર સિદ્ધાર્થનું મન આનાથી ખૂબ જ વ્યથિત બન્યું. જરા, વ્યાધિ અને મૃત્યુના પડછાયાથી તો શું, પરંતુ એના નામ માત્રથી પણ અજાણ એવા રાજકુમારને આજે સાક્ષાત્ જરા, વ્યાધિ અને મૃત્યુનાં દર્શન થયાં હતાં ! મૃત્યુ વિશેની વિશેષ જાણકારી એમણે સારથિ પાસેથી મેળવી. મૃત્યુ એ તો જીવનનું અંતિમ સત્ય છે. “જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુઃ” જન્મ લેનાર દરેકને માટે મૃત્યુ નિશ્ચિત છે. આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિરૂપ ત્રિવિધ દુઃખો એનાં અનિવાર્ય સંગી અને સાથી સમાન છે.

તો પછી આ બધા દુઃખોથી બચવાનો ઉપાય શું ? રાજકુમાર જીવનની આ વાસ્તવિકતાના દર્શનથી ઊંડા વિચારમાં ગરકાવ થઈ ગયા. એ આખી રાત તેઓ ઊંઘી શક્યા નહીં. ત્યાર પછી એમના જીવનમાં આ પ્રશ્ન સતત ધુમરાતો રહ્યો અને આપણે જાણીએ છીએ તે પ્રમાણે છેવટે આ બધાં દુઃખોથી મુક્તિ પામવાનો માર્ગ શોધવા તેઓ મહાત્મિનિષ્ઠમણ કરી રાજમહેલ છોડી ચાલી નીકળ્યા. તેઓ રાજકુમાર સિદ્ધાર્થ મટી બુદ્ધત્વને પામી ભગવાન ગૌતમ બુદ્ધ કહેવાયા.

જીવનની પણ કેવી બલિહારી છે ! રાજકુમાર સિદ્ધાર્થે જોયાં હતાં એવાં અસંખ્ય દશ્યો જોવા છતાં એની આપણા ઉપર કોઈ જ અસર થતી નથી. પ્રકાશને પામવા માટે ગાઢ અંધકારનો પરિચય અનિવાર્ય છે. જીવનમાં સાચા સુખની અનુભૂતિ માટે દુઃખની વેદના સહન કરવી પડતી હોય છે. દુઃખની એ તીવ્ર અનુભૂતિ પછી પ્રાપ્ત થયેલ સુખનો

આનંદ કંઈક જુદો જ હોય છે, એને આપણે પ્રેમની પીડાની સાથે સરખાવી શકીએ. આ પ્રેમની પીડાની વ્યથાને તો માત્ર અનુભવી જ શકાય. માત્ર કહેવાથી એ સમજી શકાય તેમ નથી. જીવનમાં જેણે પોતાની પ્રિયતમાની કે પ્રિયતમની આતુરતાપૂર્વક પ્રતીક્ષા કરી નથી અથવા તો એના વિરહની વેદના અનુભવી નથી એવી વ્યક્તિ પ્રભુના વિરહની વેદના ક્યાંથી સમજી શકવાની છે ?

ત્યારે સહજ રીતે એક પ્રશ્ન પૂછવાનું મન થાય છે કે, આપણાં સહુની અંદર અંતરતમ રૂપે રહેલ પ્રભુનો વિરહ આપણે કદી અનુભવ્યો છે ? પરંતુ એ અનુભવવાની વાત પછીની છે. પહેલાં તો આપણે આપણી અંદર અંતરાત્મા રૂપે રહેલ પરમાત્માને જ સ્વીકારવા તૈયાર નથી. એ સત્યને સ્વીકારીએ તો આપણાં માથે અનેક જવાબદારીઓ આવી પડે તેમ છે અને આપણે તો હંમેશાં જવાબદારીમાંથી છટકવા જ માગતા હોઈએ છીએ.

જીવનમાં એટલા માટે જ આપણે સહુ ઊંઘતા રહેવાનું પસંદ કરીએ છીએ. જીવનમાં એટલા માટે જ જાગવાનું આપણને ક્યારેય પસંદ હોતું નથી. એટલા માટે જ આપણા સંતોએ કહ્યું છે કે, “નહિ એસો જનમ બારંબાર” આવો મોઘેરો મનુષ્યદેહ મળ્યા પછી પણ જો આપણે જાગીશું નહીં તો પછી એમાં ગુમાવવાનું તો આપણે જ છે. એના વિષે ચેતવણી આપતા એક સંતે સાચું જ કહ્યું છે કે :

“ઊઠ જાગ મુસાફિર ભોર ભઈ,
અબ રૈન કહાં, તું સોવત હૈ...”

અને જીવનનો એ એક સહેલો અને સાદો નિયમ છે કે, “જો જાગત હૈ સો પાવત હૈ, જો સોવત હૈ સો ખોવત હૈ” હવે આ બેમાંથી આપણે જે કંઈ કરવું હોય તે કરી શકીએ તેમ છીએ અને એની પૂરેપૂરી સ્વતંત્રતા આપણને સહુને આપવામાં આવી છે. તો આજની આ ક્ષણથી જ ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે જીવનમાં કંઈક મેળવવા માટે આપણા સંતો કહે છે તે પ્રમાણે ઊંઘમાંથી ઊઠી સત્માનતાપૂર્વક અને જવાબદારીપૂર્ણ રીતે જીવવાનો દઢ સંકલ્પ કરીએ.

પૂતાંત

દિવ્ય યુવન સાંસ્કૃતિક સંઘ, અમદાવાદ : દર મહિનાની જેમ આ મહિને પણ ડૉ. સ્નેહલ અમિન સાહેબ દ્વારા તા.૧થી ૧૦ અને કુ. ધારા તથા કુ. સોનલ દ્વારા તા.૧૫થી ૨૫ નવા યોગ પ્રશિક્ષાર્થીઓ માટે વિશેષ યોગવર્ગનું સંચાલન થયું. શ્રીમતી સુરેખા સોનાર, શ્રીમતી ધર્મિષ્ઠાબેન, શ્રી સૂર્યકાંત શાહ, કુ. સંગીતા થવાણી, શ્રી સાહા, કુ. વૃંદા, શ્રીમતી નયનાબેન, કુ. દેવર્ષિ અને શ્રી યોગી ધવલ દ્વારા દરરોજ કુલ છ વર્ગોમાં યોગ પ્રશિક્ષણ આપવામાં આવ્યું. તે સિવાય હોંગકોંગના કુમારી ગીતા માટે એડવાન્સ યોગવર્ગનું સંચાલન યોગી અંકુરે કર્યું.

દરરોજ સવારે ૧૦થી ૧૨ અને બપોરે ૪થી ૬ સુધી ડૉ. અર્પણા વિપ્પલાદકર અને દર બુધવારે તથા શુક્રવારે સાંજે ૭-૩૦થી ૯-૩૦ સુધી ડૉ. સ્નેહલ અમીન દ્વારા મેડિકલ સારવાર સલાહ આપવામાં આવી. સાધારણ રીતે એવું અનુભવાયું છે કે લોકોની શારીરિક બીમારીના પ્રમાણમાં માનસિક બીમારી વધુ હોય છે.

દરરોજ મંદિરોની વિવિધ પૂજાઓ, પૂર્ણિમાની સત્યનારાયણ કથા તથા શ્રી લલીતાસહસ્રનામ દર મહિનાના પહેલા રવિવારે ગાયત્રી યજ્ઞ તથા અન્નદાન, દર ગુરુવારે વિશેષ પાદુકાપૂજન, દર રવિવારે વિશેષ સત્સંગ, સમૂહ મૃત્યુંજય મંત્રજપ, દરરોજ રાત્રે આશ્રમનો નિયમિત સત્સંગ, દર મહિનાની ત્રીજી તારીખે દરિદ્રનારાયણ એવા ઈત્યાદિ સેવા પ્રવૃત્તિઓથી આશ્રમની સુવાસ વધી છે.

બીજી તારીખે બ્રહ્મલીન શ્રીમત્ સ્વામી પ્રેમપુરીજી મહારાજશ્રીની સ્મૃતિમાં આયોજેલ શ્રીમદ્ ભાગવત કથાની શોભાયાત્રામાં પૂજ્યશ્રી સ્વામીજી મહારાજ પધાર્યા.

પાંચમી તારીખે અમદાવાદની સિવિલ હોસ્પિટલમના કંપાઉન્ડમાં સંચાલિત ગુજરાત નર્સિંગ કોલેજની વિદ્યાર્થી ભાઈ-બહેનોને દીપ-દાન-કેન્ડલ પ્રેઝન્ટેશન કાર્યક્રમ માટે પૂજ્યશ્રી પધાર્યા. સ્વામીજીએ કહ્યું, ડૉક્ટરો હડતાલ પાડી શકે, ચોથા વર્ગના કર્મચારીઓ હડતાલ પર જઈ શકે, પરંતુ નર્સ બહેન-ભાઈઓ વગર કદીયે હોસ્પિટલ ચાલી શકે નહીં. તમો સેવાના તથા શાંતિના મૂર્ત સ્વરૂપ છો. તમો રોગીમાં પરમાત્મા જોઈ શકો તો આ તમારો વ્યવસાય જ તમારી જીવનસાધના અને ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટેનો મંગળ ઉત્સવ થઈ શકે.

તા.૨૬મી જાન્યુઆરીએ સવારે શિવાનંદ આશ્રમ અને પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના ૪૦ વર્ષ જૂના સત્સંગી શ્રી સુરેન મહેતા (વિનિવેગ - કેનેડા)એ ધ્વજવંદન

કર્યું. શ્રી નારાયણગુરુ સાંસ્કૃતિક સંસ્થાનની શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓએ બેન્ડના સૂરે રાષ્ટ્રભક્તિનાં ગીતો તથા રાષ્ટ્રગીતનું વાદન કર્યું. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજે સ્વાતંત્ર્ય પર્વ નિમિત્તે તેમનો શુભ સંદેશ આપતાં કહ્યું, “લીલો રંગ હરિયાળીનો છે, તે ત્યારે જ સંભવ થાય જો ઉપરનો કેશરી રંગ એટલે ત્યાગ સંભવ હોય. આ ત્યાગ અહંકારનો છે, જડતાનો છે, મમકારનો છે. આપણે પરસ્પર એકમેકને ચાહતાં શીખીએ. જો માનવ માનવ પ્રત્યે જ સદ્ભાવ - સન્માન ન દાખવી શકે તો શ્વેત રંગ જે મધ્યમાં છે તે શાંતિ કદીયે ન સંભવી શકે. આત્મ સન્માનના નામમાં આપણે આપણા અહંકારને જ પોષીએ છીએ. માટે સરળ બનીએ, સહજ બનીએ. પરસ્પર જ પ્રેમ નહીં હોય તો સમાજ સંસ્થાઓ તૂટી જશે, જે થઈ રહ્યું છે અને તે ખૂબ જ દુઃખનો વિષય છે. સમાજ સંસ્થાઓની સમૃદ્ધિમાં જ રાષ્ટ્રનો ઉત્કર્ષ અને અભ્યુદય છે, તે જાણી અને રાષ્ટ્ર પ્રેમના પ્રથમ સોપાન પરસ્પર પ્રેમ, પરસ્પર સદ્ભાવ અને પરસ્પર સન્માન કરતાં શીખીએ. તે જ સાચી સ્વાતંત્ર્ય પર્વની ઉજવણી. જ્યાં સુધી આ હું તું મારું તારુંના બંધનોમાંથી મુક્ત નહીં થઈએ ત્યાં સુધી બદ્ધ જ રહેશું. મન બુદ્ધિ ચિત્ત અને અહંકારના બંધનોમાંથી મુક્તિ એ જ સાચી સ્વતંત્રતા છે.”

આશ્રમના શ્રી દુઃખભંજન હનુમાનજી, શ્રીરામ દરબાર, શ્રી દત્તાત્રેયજી, શ્રી જગન્નાથજીનાં નૂતન નિર્મિત મંદિરનો ત્રીજો પાટોત્સવ ધામધૂમથી ઉજવાયો. સવારે ૯થી બપોરે ૧૨-૩૦ સુધી મારુતિ યજ્ઞ થયો. અગિયાર યજ્ઞમાનો યજ્ઞવેદી પર બિરાજ્યા. પૂર્ણાહુતિ દિલ્હીના સુપ્રસિદ્ધ સુંદરકાંડ ગાયક શ્રી અજય યાજ્ઞિક દ્વારા કરવામાં આવી. સાંજે તેમના દ્વારા જ ખૂબ જ દિવ્ય અને ભવ્ય સુંદરકાંડ પારાયણ થયું, ભક્તોની વિશાળ જનમેદનીએ ૪૧/૨ કલાક ખુલ્લા આકાશ નીચે કકડતી ઠંડી વચ્ચે આ રામરસનો આસ્વાદ માણ્યો.

રાજભવન ખાતે સ્વતંત્રતા દિવસ નિમિત્તે આયોજિત સ્નેહમિલનમાં પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રી સદૈવ નિમંત્રિત થાય છે, ત્યાં આદરણીય મહામહિમ ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલ શ્રી પંડિત નવલકિશોર શર્માજી, આદરણીય મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદી વગેરે મહાનુભાવોને મળવાનું થયું. શ્રીમતી ચંદ્રકળાબેન તથા શ્રી સુરેન મોદી (વિનિવેગ - કેનેડા) પણ પૂજ્ય સ્વામીજી સાથે રાજભવન ગયા.

ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ સંચાલિત સ્વામી અધ્યાત્માનંદ યુવા પ્રવૃત્તિના ઉત્કર્ષ અને જ્ઞાનવર્ધક નેતૃત્વ હેઠળ અમદાવાદની

કોલેજોના ૨૬ વિદ્યાર્થીઓ (૧૩ કોલેજો) માટે શીઘ્ર વક્તૃત્વ સ્પર્ધાનું વાર્ષિક આયોજન થયું. તા.૨૭-૧ના રોજ શિવાનંદ આશ્રમમાં જ્ઞાન, કર્મ, ભક્તિ અને રાષ્ટ્રપ્રેમ સંબંધિત વિવિધ વિષયો પર અંગ્રેજી, હિન્દી અને ગુજરાતીમાં પ્રવચનો થયાં. એમ.જી. સાયન્સ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ શ્રી ડો. બી.કે. જૈન સાહેબે દીપ પ્રજ્વલન કર્યું. ડો. નિરંજનાબેન વોરા, પ્રા. આર.વી. ત્રિવેદી, પ્રા. બ્રિજેશ ભટ્ટ નિર્ણાયકો રહ્યા. પ્રા.ડો. પુલસ્ય વ્યાસ સાહેબે પારિતોષિક વિતરણ કર્યું. એચ.એલ. કોલેજ ઓફ કોમર્સને શીલ્ડ મળ્યું. તે જ કોલેજના શ્રી નિધીન પટેલને પ્રથમ પારિતોષિક મળ્યું. પહેલું ઈનામ રૂ.૧૦૦૦, બીજું રૂ.૭૦૦, ત્રીજું રૂ.૫૦૦ તથા આશ્વાસન રૂ.૩૦૧ આપવામાં આવ્યું. તમામ સ્પર્ધકોને શિવાનંદ સાહિત્યનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સંચાલન ડો. પ્રા. ચિરાગ પંડ્યાએ કર્યું.

સાબરમતી ગાંધી આશ્રમ ખાતે પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીજીની નિર્વાણતિથિ નિમિત્તે સર્વધર્મ પ્રાર્થનાનો મંગળ પ્રારંભ વેદમંત્રોથી પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ દ્વારા થયો.

કાંકરિયાના સુપ્રસિદ્ધ વેદમંદિર ખાતે વાઘબકરી પરિવાર દ્વારા આયોજિત શ્રીમદ્ ભાગવત કથાની પૂર્ણાહુતિ પ્રસંગે ૨૮ જાન્યુઆરીની સાંજ તથા સંત સંમેલનમાં તા.૨૮મીના રોજ પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રી પધાર્યા. તા.૩૦મીની સાંજે શ્રી સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ સ્ટેડિયમ ખાતે આયોજાયેલ ભવ્ય ભાગવત કથા-વક્તા મહામંડલેશ્વર શ્રીમત્ અવધેશાનંદગીરીજી મહારાજના નિમંત્રણે પૂજ્ય સ્વામી પધાર્યા.

અંકલેશ્વર : ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ દ્વારા આયોજિત યોગાસન, પ્રાણાયામ, ધ્યાન પ્રશિક્ષણ શિબિરનું સંચાલન પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીએ કર્યું. સાંજે ગીતાજીના નવમા અધ્યાય રાજવિદ્યા રાજગુહ્ય યોગ પર સનાતન મંદિરના વિશાળ પ્રાંગણમાં જ્ઞાનયજ્ઞનું આયોજન થયું. આ સમગ્ર કાર્યક્રમ તા.૩-૧થી ૧૦-૧ સુધી આયોજિત થયો. તેમના અંકલેશ્વર નિવાસ દરમિયાન પૂજ્ય સ્વામીજી શ્રી જયેન્દ્રપુરી કોલેજ ઓફ આર્ટ્સ સાયન્સ એન્ડ કોમર્સમાં ગાંધીકથાના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે પધાર્યા તે સિવાય સ્વામી વિવેકાનંદ હાઈસ્કૂલ અને ઈતર શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં પૂજ્ય સ્વામીજીના ઉદ્બોધનો થયાં.

ભરૂચ : દિવ્ય જીવન સંઘ સંચાલિત શિવાનંદ હોસ્પિટલમાં આઈ.સી.યુ. (ઈન્ટેન્સીવ કેઅર યુનિટ)ના સાધનો શિવાનંદ વાંચનાલય, શિવાનંદ કોન્ફરન્સ રૂમ અને યોગ મ્યુઝિયમનું ઉદ્ઘાટન પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના વરદ હસ્તે તા.૬ જાન્યુઆરી રવિવારના રોજ

થયું. આ પ્રસંગે સંસ્થાના સચિવશ્રી સુમંતપ્રસાદ દેસાઈ (શિવાનંદ સેવારત્ન) દ્વારા હોસ્પિટલનાં સંચાલન અને ભવિષ્યની યોજનાઓ બર્ન વોર્ડ તથા I.C.C.U. યુનિટના પ્રારંભ વિશે વિસ્તારથી વાતો કરી.

ખેડબ્રહ્મા-કડિયાદરા : દિવ્ય જીવન સંઘની ખેડબ્રહ્મા તથા કડિયાદરા શાખા તરફથી આયોજિત વિશાળ સત્સંગમાં સંત સંમેલનમાં અનેક સંતો પધાર્યા. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના પ્રમુખસ્થાને આ દિવ્ય કાર્યક્રમ આયોજાયો. સવારે ખેડબ્રહ્મા અંબાજીમાં આરતી અને પૂજન થયાં. ત્યાર બાદ સેંકડો ગાયોને ખુલ્લા ખેતરમાં ચરવા માટે ગોપૂજન પછી છૂટી મુકવામાં આવી. સત્સંગ રામનગર કંપે થયો. વિશાળ ભંડારા પછી શિવાનંદ આશ્રમનું વિશાળ ભક્તમંડળ આબુ-અંબાજી, વડનગર-હાટકેશ્વર દર્શને ગયું. આ સમગ્ર કાર્યક્રમના આયોજક અને યજમાન પૂજ્યશ્રી સ્વામી ગુરુકૃપાનંદજી મહારાજશ્રી રહ્યા.

જામનગર : રવિવાર તા.૨૦મીના રોજ દિવ્ય જીવન સંઘના સાપ્તાહિક સત્સંગમાં શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદથી પંદર ભક્તોનું એક મંડળ પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીની નિશ્રામાં પધાર્યું. જામનગર દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રમુખશ્રી ડો. હરગોવિંદ તપ્પા સાહેબે સૌનું સ્વાગત કર્યું. પ્રાર્થના અને પ્રસાદ પછી આ મંડળ દ્વારકા ભણી યાત્રા કરી ગયું.

દારકા : પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીનું પ્રાથમિક શિક્ષણ દ્વારકા એ.સી.સી.ની શાળામાં થયેલું. તે શાળાના પ્રધાન અધ્યાપક શ્રી સન્માનનીય શ્રી મૂળશંકર ભટ્ટ સાહેબને ત્યાં પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી પધાર્યા, ત્યાં શ્રી શારદામઠ-દ્વારકા (શંકરાચાર્ય મઠ) ખાતે પૂજ્ય સ્વામીજીના સત્સંગ પ્રસંગો થયા. દ્વારકા સ્વામિનારાયણ મંદિરમાં પણ સત્સંગ સામૈયો થયો.

પોરબંદર : શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદનું શિષ્ટમંડળ પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રાકટ્યસ્થાન કીર્તિમંદિરમાં પધાર્યું. ત્યાં શાંતિ પ્રાર્થના અને ધ્યાન થયાં.

સાસણ : સાસણ ગીર ખાતે સિંહદર્શન માટે શિવાનંદ આશ્રમ અમદાવાદનું ભક્તમંડળ પધાર્યું. નેસડામાં તંબુઓમાં સૌ રહ્યા. રાત્રે તથા સવારે ગ્રામજનો સાથે સત્સંગ અને અદ્ભુત સિંહદર્શન કરી સૌ આનંદ પામ્યા.

થાણે : તા.૨૩ અને ૨૪ના રોજ LIAA થાણે દ્વારા આયોજિત તેમના વાર્ષિક સંમેલનમાં ઉદ્ઘાટન તથા પ્રમુખ વક્તા તરીકે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ પધાર્યા. થાણામાં સર્વ ઉપકાર સંઘ અને બ્રહ્માકુમારી-મુલુંડ ખાતે પણ સ્વામીજીનાં પ્રવચનો સત્સંગ આયોજાયાં.

૨૬-૧-૦૮ રાજભવન ખાતે મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદી સાથે પૂજ્ય સ્વામીજી, શ્રીમતી અને શ્રી સુરેન મહેતા (કેનેડા) તેજસ ભાવસાર

શાંતિમંત્રણા - ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ
પૂજ્યશ્રીચરણ દલાઈ લામાજી સાથે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ ૧૮-૦૧-૦૮

ભગવાનનું અસ્તિત્વ

શું ભગવાનનું અસ્તિત્વ છે ? ઘણી વાર તમને કોઈ અંદરના અવાજે કોઈ ખોટું કામ કરતી વખતે રોક્યા નથી ? તે કોનો અવાજ છે કે જે અંદરથી તમને ચેતવે છે ? પાપ કર્યા પછી શું માણસ ઘણી વાર બેચેની અને ચિંતા અનુભવતો નથી ? સારું કામ કર્યા પછી શું માણસ આનંદ અનુભવતો નથી ? તમારા હૃદયમાં આનંદ રેડનારું કોણ છે ? જ્યારે તમે મુશ્કેલીઓમાં હો છો, ત્યારે તમે સહજ જ મદદ માટે કોઈ અજાણી શક્તિ તરફ જોતા નથી ? આ બધાં ઉદાહરણો કોઈ સર્વશક્તિમાનના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરવાની સાબિતી નથી ?

- સ્વામી ચિદાનંદ